

Tanulás és sport

- Ép és fogyatékos versenysportolók
a felnőtt- és felsőoktatásban -

Tartalom

1. BEVEZETŐ	3
2. FOGYATÉKOSOK A TÁRSADALOMBAN	4
2.1. A FOGYATÉKOSSÁG FOGALMI ALTERNATÍVÁI	5
2.2. FOGYATÉKOSOKKAL KAPCSOLATOS JOGI SZABÁLYOZÁS	6
2.2.1. <i>Európai fogyatékoságügyi stratégia 2010-2020 (megújított elkötelezettség az akadálymentes Európa megvalósítása iránt)</i>	7
2.2.2. <i>Az Új Országos Fogyatékosügyi Program 2007 – 2013</i>	8
3. FOGYATÉKKAL ÉLŐK AZ OKTATÁSBAN	11
3.1. FOGYATÉKKAL ÉLŐK A FELNŐTTOKTATÁSBAN ÉS A SZAKKÉPZÉSBEN	12
3.2. FOGYATÉKKAL ÉLŐK A FELSŐOKTATÁSBAN	16
4. FOGYATÉKOS VERSENYSPORT	19
4.1. A KEZDETEK – VERSENYSPORTRA NEVELÉS A FOGYATÉKOSOK VILÁGÁBAN	19
4.2. A FOGYATÉKOSOK VERSENYSPORTJÁNAK PSZICHOLÓGIAI HÁTTERE	21
5. A FELSŐOKTATÁSBAN ÉS A FELNŐTTOKTATÁSBAN TANULÓ SPORTOLÓK VIZSGÁLATA	23
5.1. A KUTATÁS KÖRÜLMÉNYEINEK BEMUTATÁSA	23
5.2. A KUTATÁS EREDMÉNYEINEK ELEMZÉSE	24
6. ÖSSZEFOGLALÁS	38
7. BIBLIOGRÁFIA	39
8. MELLÉKLETEK	43

1. Bevezető

Dolgozatom témájának kiválasztásánál egy igen sokrétű, és számos tudományterületet érintő témát, problémakört választottam, az ép és fogyatékos versenysportolók felnőttoktatásban és felsőoktatásban való részvételét mutatom be, illetve annak mélyebb hátterét. A dolgozat elméleti részében megvizsgálom a fogyatékoság fogalmi alternatíváit, a fogyatékosággal kapcsolatos jogi szabályozást, a fogyatékosok felnőttoktatásban és felnőttképzésbeni helyzetét, valamint a versenysport pszichológiai hátterét. Egy korábbi kutatásom alkalmával szintén fogyatékkal élőkkel dolgoztam, látássérülteket vizsgáltam integrált és szegregált tanulási és munka környezetben. Ez a kutatás indukálta a jelenlegi témaválasztásomat is, hisz bepillantást nyertem, hogy milyen értékes emberek ők valójában, hogy az egyik interjúalanyom szavait idézzem, a versenysportolók hősök, a para sportolók szuperhősök. Gondoljunk csak arra, milyen lenne, ha egy maratont még egy embernyi plusz súllyal a hátunkon kéne lefutni? Nem egyszerű...de segíthetünk terheik könnyítésében, mert a társadalmon belüli szemléletváltást, a másság elfogadását, az önzetlen segítségnyújtást, az esély megteremtését, csak együttesen érhetjük el. Ezzel a példával képletesen csak azt hivatottam bemutatni, hogy milyen nehéz helyzetben vannak ők, a fogyatékos versenysportolók, akiknek hitvallása és kitartása példaértékű lehet mindannyiunk számára, mert *„Önmagunkat legyőzni a legnagyobb győzelem!” (Benczúr Miklósné)*

Remélem, hogy dolgozatom értéket képvisel mindazok számára, akik érdeklődnek a téma iránt és azok számára is, akik további kutatásokat szeretnének folytatni ezen irányban. Bízom abban, hogy kutatásom eredményei építőkövekké lesznek egy olyan társadalmi szemléletnek, ami nem a hiányosságokra, hanem a tehetségekre épít függetlenül a fogyatékoságból adódó hátrányoktól, hisz az igazi ember a lélekben lakozik.

2. Fogyatékosok a társadalomban

A társadalom értékét azon lehet a legjobban lemérni, hogy hogyan viszonyul a múltjához, a jövőjéhez és a jelenéhez, az idősekhez, a fiatalokhoz és a hátrányos helyzetűekhez, fogyatékosokhoz. Sajnos a társadalom ilyen téren nem befogadó és nem jeleskedik. A rendszerváltozás után a fogyatékkal élők helyzete és munkavállalása egyre rosszabb lett, lehetőségeik igen nagy mértékben szűkültek, munkavállalási tevékenységük csakhogy nem a nullával egyenlő. Pedig ők ugyanolyan jogú tagjai a társadalomnak, mégis oly nagy mértékű kirekesztettségük, hogy sokszor létfenntartásért kell küzdeniük a már meglévő problémáik mellett, a munkavállalás és a munkahelyteremtés kérdésköre ezért is olyan fontos. (Németh, 2012) A WHO felmérése alapján a világon 610 millió személy él fogyatékossgal, közülük 386 millió tartozik a 15-64 éves korcsoportba. A fogyatékossgal élő személyek csupán 42%-a dolgozik, pedig óriási kiaknázatlan lehetőséget rejtenek magukban a gazdasági növekedés előmozdításában. Munkavállalásuk marginális, lehetőségeiket akadályozza a munkahelyek akadálymentesítésének alacsony szintje, valamint a munkaadói oldal nem megfelelő hozzáállása. A munkaerőpiacra való bejutás, és a bent maradás kiemelt jelentőségű feladat, a fogyatékossgal élőknek, megváltozott munkaképességűeknek különösképpen gondot jelentenek. Az Európai Unió állampolgárok több, mint 10%-a valamilyen fogyatékossgal él, ez kb. 50 millió embert érint, akiknél kétszer olyan magas a munkanélküliek száma, mint az ép emberek körében. (Horváthné, 2009) A fogyatékosok és a társadalomban élők kapcsolatát a diszkrimináció jellemzi évtizedek óta, mely a modern társadalom egyik legsúlyosabb problémájának számít. A legnagyobb fokú diszkrimináció a munka világában éri őket, mely kihatással van jövőbeni terveikre és énképük kialakulására is. A folyamatos elutasítás végett feleslegesnek és haszontalannak érzik mindazt a próbálkozást, mely az elfogadás és elfogadtatás irányába terelné embertársaikat.

„ Diszkrimináció alatt olyan cselekedetet értünk, amelyek révén valamilyen csoport tagjait megfosztják a más csoportok által megszerezhető anyagi erőforrásoktól és előnyöktől. A diszkriminációt meg kell különböztetni az előítéletektől, bár a kettő általában szorosan összefügg. Az előítélet valakivel vagy valamilyen csoporttal kapcsolatos, előzetesen kialakult elképzelés, vélemény vagy attitűd, ami új információk hatására sem változik meg. Az előítélet lehet pozitív vagy negatív. A diszkrimináció a tényleges viselkedésre utal.” (Horváthné, 2009:16)

Hétköznapi értelemben két eseten beszélhetünk munkahelyi diszkriminációról. Az egyik, amikor a munkaadó nem a munkaköri kívánalmak szempontjából fontos képességek megléte és a teljesítmény alapján dönt az alkalmazásról, hanem, hogy milyen fajhoz, etnikumhoz, milyen munkavállalói csoporthoz tartozik. A második eset, amikor nem a munkaerőpiaci helyzete miatt diszkriminálják az egyént, hanem azért, mert a munkáltatónak bizonyos változtatásokat kellene megvalósítaniuk azért, hogy a fogyatékossgal élő munkavállaló megfelelő munkakörülmények között tudjon dolgozni. (Horváthné, 2009) Ahhoz, hogy megértsük a fogyatékkal élőket a helyzetükbe kell képzelni magunkat, illetve elengedhetetlen, hogy ismerjük életüket, tisztában legyünk a fogyatékossgukat kiváltó okokkal, következményekkel, és ezáltal egy elfogadó és befogadó világot alkossunk.

2.1. A fogyatékossg fogalmi alternatívái

Európa országaiban minden 6. ember valamilyen szintű fogyatékossgal él, ez 80 millió embert érint, mégis a velük szembeni bánásmód a diszkriminációra és a kirekesztettségre épül, nem tudnak teljes mértékben részt venni a társadalmi és gazdasági életben. Sokáig nem volt megfelelő jogi szabályozás és még ma sem kellő mértékű az akadálymentesített környezet, hiszen ezek az emberek a legalapvetőbb cselekvések során, bárhol is legyenek, nehézségbe ütköznek a tárgyi és személyi környezet miatt egyaránt. Mind az európai, mind a magyarországi fogyatékosok ügye kiemelt szerepet kellene, hogy kapjon a társadalom mindennapi életében, hiszen ők is ugyanolyan jogú állampolgárok, mint az egészséges emberek, mégsem helyezük előtérbe az ő megismerésüket, megértésüket. (Németh, 2012)

A fogyatékossgot tekintve számos fogalmi alternatívával találkozunk a szakirodalomban. Nem létezik egységes definíció, azonban azok a legelterjedtebbek, melyek stigmatizációval járnak, vagyis a fogyatékossgal élők hiányosságaira utalnak. Az egészségügyben a beteg, az oktatásban a sajátos nevelési igényű, a foglalkoztatásban pedig a megváltozott munkaképességű kifejezéseket használják. Megváltozott munkaképességű személy az 1991. évi IV. törvény szerint, aki szellemi vagy testi fogyatékos, valamint munkahely megtartási és munkavállalási esélyei csökkennek. (Horváthné, 2009) A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet így definiálja a fogyatékossgal élő személyt: „Az a személy, akinek állásszerzési, állásban maradási és előmeneteli kilátásai lényegesen romlottak, testi vagy értelmi képességeinek hivatalosan megállapított megváltozása miatt.” (Horváthné, 2009:9) A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségéről szóló 1998. évi XXVI. törvény szerint: „Fogyatékos személy:

az, aki érzékszervi – így különösen látás-, hallásszervi, mozgásszervi, értelmi képességeit jelentős mértékben vagy egyáltalán nem birtokolja, illetőleg a kommunikációjában számottevően korlátozott, és ez számára tartós hátrányt jelent a társadalmi életben való aktív részvétel során.” (Horváthné, 2009:9) Az ENSZ egyezmény szerint: „Fogyatékossgal élő személy minden olyan személy, aki hosszan tartó fizikai, értelmi, szellemi vagy érzékszervi károsodással él, amely számos egyéb akadállyal együtt korlátozhatja az adott személy teljes, hatékony és másokkal egyenlő társadalmi szerepvállalását.” (Európai fogyatékossgügyi stratégia 2010-2020, 2010:3) UNICEF egyik anyaga szerint: „Manapság a fogyatékossg kifinomultabb meghatározásai felismerik a fogalom összetettségét. Ezek szerint a meghatározások szerint a fogyatékossg dinamikus kölcsönhatást jelent a testi hiányosságok és a társadalmi, illetve fizikai környezet között. Ez azt jelenti, hogy a fogyatékossg foka és hatása nagymértékben változhat, nemcsak a fizikai állapot és az ellátási lehetőségek függvényében, hanem a társadalmi támogatás és a nyújtott lehetőségek eredményeként is. Ez a kapcsolat nemcsak a különböző helyszíneken, hanem időben, az érintett személy fizikai és értelmi képességei nem változnak.” (Bánfalvy, 2008:19)

Összegezve a négy fogalmat tehát elmondhatjuk, hogy a fogyatékossg nem csupán egy jelző, hanem egy összetett hiány állapot, mely kihatással van az egyén egészségére, társadalomban elfoglalt helyére, és lehetőségeire is.

2.2. Fogyatékosokkal kapcsolatos jogi szabályozás

Európa országaiban a rokkant és fogyatékossgal élő emberek esélyegyenlőségének jogszabályi és intézményi alapjait az I. és II. világháborút követően a hadirokkantak megjelenése és az irántuk való sajnálat és állami gondoskodás hatására teremtették meg. Magyarországon a fogyatékossgal élők ügye csak a XX. század utolsó évtizede után vált közügggyé. A munka világában a fogyatékkal élők csak bizonyos kiegészítő munkákat végezhettek csak, ezért a fogyatékos gyerekek nem tudtak olyan oktatási és szakképzési lehetőségekhez jutni, amely a későbbi foglalkoztatásukat megalapozná. Magyarországon a 2001-es népszámlálás adatai szerint 577 ezer ember élt valamilyen fogyatékossgal, életüket még ma is a kényszerű szegregáció jellemzi. (Horváthné, 2009) Dolgozatomban az európai és magyarországi fogyatékossgügyi törvényi szabályozás legaktuálisabb kereteit kívánom bemutatni egy-egy főbb stratégia felvázolásának segítségével.

2.2.1. Európai fogyatékoságügyi stratégia 2010-2020 (megújított elkötelezettség az akadálymentes Európa megvalósítása iránt)

Európában a fogyatékosággal élő emberek jogait, a jogszerűséget biztosító törvényi háttér első lépése a 1997-es Amszterdami Szerződés volt. Ekkor vált a fogyatékosügy a Közösség meghatározó kérdésévé, ami elsődleges jogába emelte be azt a cikkelyt, ami tiltotta a diszkriminációt. Ez a gondolat vezetett a 2002-ben Madridban megtartott kongresszushoz, mely megfogalmazta: A befogadó társadalom alapja a diszkriminációmentességgel párosuló pozitív cselekvés. Ebben a fogyatékosággal élő emberek helyzetét az emberi jogok közé emeli. Kiemelik a társadalom átalakítására való igényt, ami a fogyatékos emberek esélyegyenlőségének előfeltétele a foglalkoztatás, az egészségügy és a szociális ellátás mellett. (Horváthné, 2009) Dolgozatomban az Európai Fogyatékoságügyi stratégia 2010-2020 (megújított elkötelezettség az akadálymentes Európa megvalósítása iránt) emelném ki.

Ezen stratégia fő irányelve a mindenki számára hozzáférhető környezet, ami üzleti szempontból sem elhanyagolandó, hiszen az egyre idősödő népesség száma növekszik, így az általuk jelentette kereslek egyre nagyobb. (Brüsszel, 2010) Nyolc fontos célkitűzést hangsúlyoz, melyek az akadályok megszüntetésére összpontosítanak. Az akadálymentesítés az első tényező, hiszen elengedhetetlen, hogy a fogyatékosággal élő személyek egyenlő mértékű hozzáféréssel rendelkezzenek az informatikai és kommunikációs szolgáltatások és rendszerek illetve a fizikai környezetet illetően, hiszen ezek használata a társadalomban és gazdaságban való részvétel előfeltételei, ebből fakad a második pont, mely arra irányul, hogy a fogyatékos személyek teljes mértékben és körben gyakorolni tudják alapvető jogaikat, ezáltal egyenlő esélyekkel indulhassanak a társadalmi részvétel terén. Valamint fontos ezen belül a szabadidős, kulturális tevékenységekhez való hozzáférés biztosítása. Az egyenlőség biztosításának szükségessége, a kor és fogyatékoság alapján történő diszkrimináció mellett kiemelt jelentőségű a foglalkoztatás, melyben különös figyelmet kell fordítani az oktatásból a munkaerőpiacra lépő fiatalokra, hiszen a fogyatékos munkanélküliségi százalék eléri a 50-et. Munkahelyeket kell számukra biztosítani, melyek elősegítik a függetlenséget és a szegénység elkerülését. Továbbá intézkedéseket tesz az Európai Unió tekintettel azokra a gyakorlatokra, melyek kirekesztik a fogyatékos személyeket a munkaerő – piacra való belépés lehetőségétől, illetve új akadálymentes munkahelyeket teremtek az Európai Szociális Alap igénybe vételével. Az oktatásnak és képzésnek három fontos törekvése van; a gyerekek minél hamarabbi integrációja, illetve ismereteik és képzettségi szintjük növelése, az élethosszig tartó tanulásban való aktív részvétel elősegítése. A szociális védelem a fogyatékos személyek

elszegényedésének visszaszorítását tűzi ki célul, illetve fő szerepet kap az egészség megőrzése a további károsodások elkerülése érdekében. Végül a külső fellépések szükségességét emeli ki a dokumentum, mely arra hivatott, hogy kiemelve a fogyatékoságot, mint emberi jogot. A stratégia végrehajtása a nyilvánosság figyelmének felhívásával történik, hogy a fogyatékos személyek tudatában legyenek jogaiknak, pénzügyi támogatással és statisztikai adatgyűjtéssel, melyek segítik a megfelelő intézkedések létrehozását a fogyatékos személyek társadalmi integrációját nehezítő akadályokra való tekintettel. Ezeket az intézkedéseket két szinten kell megvalósítani: a tagállamokban és az uniós intézményeken belül. (Németh, 2012)

2.2.2. Az Új Országos Fogyatékosügyi Program 2007 – 2013

Magyarországon először az 1998. évi XXVI. törvény a *fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról* mondta ki először, hogy a fogyatékos személyek egyenlő méltóságú és rangú tagjai a társadalomnak. Öt területet – környezet, kommunikáció, közlekedés, oktatás/képzés, foglalkoztatás – bont ki. A megfelelő környezet biztosítása elengedhetetlen feltétel, hisz a fogyatékos személynek joga van akadálymentesített, érzékelhető és épített környezetben élni. A kommunikáció témaköre magába foglalja, hogy a fogyatékosággal élő személyek számára biztosítani kell az információk hozzáféréséhez a lehetőséget, melyek a jogaikkal és a részükre nyújtott szolgáltatásokkal foglalkoznak. Harmadikként a közlekedési rendszerek – tömegközlekedés, jelző berendezések – akadálymentesítettségét tárgyalja, melyeknek alkalmasnak kell lenniük a fogyatékos személyek általi biztonságos igénybevétele. Az oktatás és képzés területe kiemeli, hogy a fogyatékos személynek joga, hogy állapotának megfelelően vegyen részt óvodai nevelésben, iskolai nevelésben és oktatásban, valamint fejlesztő felkészítésben a közoktatásról szóló törvényben meghatározottak szerint. (Horváthné, 2009) „Foglalkoztatás tekintetében a fogyatékos személy lehetőség szerint integrált, ennek hiányában védett foglalkoztatásra jogosult”, (Horváthné, 2009:20) valamint a munkaadó köteles biztosítani a munkavégzéshez megfelelő környezetet.

A magyarországi fogyatékosügyi törvényi szabályozás fontos mérföldköve az Új Országos Fogyatékosügyi Program 2007 – 2013. A program 13 alapelvet fogalmaz meg. A prevenció elve a fogyatékoságot megelőző intézkedések fontosságára épül pl. balesetek, betegségek. Fontos alapelv továbbá, hogy támogassa a fogyatékos személyek családját, hiszen a család

általános helyzete határozza meg a fogyatékos személyek életminőségét. A rászorultság illetve a legsebezhetőbben fokozottabb védelmének elve, továbbá a program az esélyek kiegyenlítésének elve, az esélyek kiegyenlítését szolgáló intézkedések létrehozását hangsúlyozza, hiszen a fogyatékos személyt ugyanazon jogok és kötelességek illetik meg, mint minden más állampolgárt. A hátrányos megkülönböztetés tilalmának és az előnyben részesítés kötelezettségének elve szerint a fogyatékos személyeket nem érheti hátrányos megkülönböztetés, nem részesülhet kirekesztésben, nem lehet akadályoztatva a közjavakhoz való hozzáférésben. Ezen személyek állapotukból fakadóan jogaikkal kevésbé tudnak élni, ezért indokolt, hogy előnyben részesüljenek. A támogatott döntéshozatal elve támogatja a saját döntéshozatalt, és kimondja, hogy az államnak segítenie kell a fogyatékos személyek számára kialakított támogatott döntéshozatalt segítő hálózat épülhessen ki. A fogyatékos személyek maguk is képesek sorsukról dönteni, nem igénylik, hogy mások hozzák meg helyettük a fontos kérdésekben való döntéseket, hiszen nem eltartottak, hanem munkaképes fogyasztók, nem beteg emberek, hanem saját sorsukért felelősséget vállaló önálló személyek. Az önrendelkezés elve értelmében a fogyatékos személyek képességeik és lehetőségeik keretein belül szabadon alakítják életüket, fontos, hogy szabadon rendelkezessenek célkitűzéseikről és az azokhoz vezető utakról. A szubszidiaritás elve alapján biztosítani kell a szolgáltatásokhoz való hozzájutás lehetőségét a hozzájuk lehetséges legközelebb eső településen. Az integráció elve hangsúlyozza a társadalmi befogadást és a megfelelő kommunikációs eszközök használatát, igénybevételét és akadálymentesítését. Minden olyan lépés elkerülendő, ami a társadalmi kapcsolatok megszakításához és kirekesztéshez vezet. A normalizáció elve alapján a fogyatékosok életkörülményeit úgy kell kialakítani, hogy illeszkedjenek a társadalom megszokott életfeltételeihez és életmódjához. A rehabilitáció elve alapján fontos, hogy erőfeszítéseket tegyenek a fogyatékos személyek állapotuk romlásának megakadályozásában. Az egyenlő esélyű hozzáférés elve kiemeli, hogy a fogyatékos személyek a társadalom többi tagjával megfelelő mértékben és mennyiségben használni tudják a közszolgáltatásokat. Az egyetemes tervezés elve arra vonatkozik, hogy a minket körülvevő világot már eleve a fogyatékos személyek szükségleteit is kielégítő módon kell megtervezni. A semmit rólunk, nélkülünk elve pedig azt jelenti, hogy a fogyatékos személyek saját jogon vagy maguk választott képviselők útján részt vehessenek azoknak a döntéseknek meghozatalában és végrehajtásában, melyek életüket meghatározzák. A törvényi szabályozás elengedhetetlen feltétele a megfelelő adatgyűjtés a fogyatékosokról és a hátrányos helyzetűekről, hiszen a törvények alapjául szolgáló adatok segítik a minden területre kibővülő megfelelő rendelkezések megalkotását. 2001 - ben a népszámláláskor a népesség 5,7%-a volt

fogyatékos, ami kb. 600 ezer főre becsülhető, (a KSH adatai szerint) amiből a vakok és gyengénlátók aránya 14,4%, akiknek 8%-a kapott intézetekben elhelyezést. Régiók szerinti megoszlásban a dél – alföldi és észak – magyarországi régióban kiemelkedő a fogyatékosok aránya. Képzettségüket tekintve a népszámlálás adatai szerint, a fogyatékos személyek 32%-a nem fejezte be az általános iskolát, alapfokú iskolázottsággal csak 39%-uk rendelkezett. Szakképesítéssel és érettségivel 25%-uk rendelkezik, főiskolai végzettsége csak 5%-uknak van. Foglalkoztatottsági mutató alapján 9%-uknak van munkája. Társadalmi kirekesztettségük alacsony iskolai végzettségüknek és a foglalkoztatási szintnek köszönhető. A beilleszkedést nehezíti tovább a rehabilitációs lehetőségekhez és a segédeszközökhöz való hozzáférés hiánya. 2004. évi adatok alapján a középületek 13,3%-a volt csak akadálymentes. A program továbbá öt fő cél köré csoportosul, melyek a megfelelő körülmények kialakítására helyezik a hangsúlyt. A rehabilitációval kapcsolatos célok mentén szükség van az egészségtudatot erősítő programok kialakítására, és kutatások támogatására a veleszületett fogyatékoság kockázatairól. Munkahelyi balesetet megelőző és munkahelyi egészségvédelmet megcélzó programok indítása és kötelező orvosi szűrővizsgálatok rendszerének kiépítése. A program kiemeli, hogy milyen tennivalók szükségesen a társadalmi szemlélet kedvező irányú megváltoztatásához, melyben elsődleges szerepe a fogyatékosokkal szembeni előítéletek lebontásában a médiának van illetve az érintetteknek, akik mint pozitív példa állhatnak embertársaik elé. Ennek érdekében az önálló életvitelüket segítő programokat kell támogatni. Fontos, hogy az iskolákban tanító pedagógusok megfelelő felkészültséggel rendelkezzenek a fogyatékos gyerekek nevelését illetően, illetve közvetítsenek róluk minél több hasznos információt az egészséges társaik felé. Fogyatékos személyek és családjuk életminőségének javítása kihatnak a fogyatékosok jelenbeli illetve jövőbeni életének alakulására is. Át kell tekinteni mindazon jogszabályokat, melyek a fogyatékos személyek környezetének akadálymentesítésére vonatkoznak, hiszen ők csak ilyen helyzetben képesek az önálló életvezetésre. Továbbá a fogyatékosok illetve családtagjaik számára is lehetővé kell tenni a munkavállalást, mely fontos eleme életminőségüknek. A felnőttképzéshez és felnőttoktatáshoz való joguk ezért megerősítést kíván, mert ezzel javulni fognak munkavállalási esélyeik. A fogyatékosági támogatás bevezetése mellett szükség van az önálló életvitelt segítő speciális hozzáférhetőségének és használatának lehetőségére is, melyek alapfeltételei a társadalmi életben való részvétel esélyének és az önrendelkezés elve érvényesülésének. Támogatást kell kifejleszteni a segédeszközök fejlesztésére, hozzáférésre és forgalmazásra. Biztosítani kell továbbá a sporthoz való hozzájutás lehetőségét, hiszen az rekreációs jellegű is. Fontos a kulturális intézmények akadálymentesítése: pl. múzeumok,

színházak, a fogyatékos művészek támogatása, fogyatékos személyek és családjuk üdültetése, turisztikai helyszínek akadálymentesítése, biztosítani kell önmegvalósításukat, egészségük megőrzésének lehetőségét. Elő kell segíteni a fogyatékos személyek társadalmi életben való aktív részvételét az épített környezet akadálymentesítésével, egészségügyi, szociális, önkormányzati épületek akadálymentesítésével, megfelelő számú parkolóhely kialakításával, modern információs technológia kialakításával, különböző kiadványok támogatásával, honlapok akadálymentesítésével, illetve hírműsorok híreinek siket és hallássérült személyek által is megérthető kijelzésével. Gondoskodni kell a fogyatékos személyek munkavállalását akadályozó jogszabályi környezet felszámolásáról, és ezáltal szélesíteni kell azt a területet, mely által több fogyatékos személy dolgozhat az ép emberekkel együtt. Olyan támogatási rendszer bevezetése, melyben a munkáltató és a munkavállaló is érdekeltté válik a fogyatékosná vált munkavállaló munkahelyének megőrzésében, kialakításában, és növelni kell a részmunkaidőben foglalkoztatott fogyatékos személyek számát is. Továbbá növelni kell az át és továbbképzéshez való hozzáférhetőséget, és biztosítani kell a munkahelyi előmenetelüket. (Németh, 2012)

Az említett jogi szabályozások mellett számos egyéb intézkedést és rendeletet találunk, s ami mindegyikben közös, hogy a fogyatékoságügyet egészében vizsgálják, a megoldást a megelőzéstől, az akadálymentesítésten keresztül az élet minden területére kiterjedően értelmezik.

3. Fogyatékkal élők az oktatásban

Dolgozatom fő részét képezi ez a fejezet, hisz amint a címben is megjelenik, a fogyatékkal élők felsőoktatásban és felnőttoktatásban való részvételét vizsgálom. Az adat és szakirodalom gyűjtés ilyen téren kiemelkedően nehéz, pedig jóval nagyobb hangsúlyt kellene fektetni ezen terület fejlesztésére, hiszen a tanulás és az oktatás a lépcső, a fogyatékkal élőknek a kiemelkedésre. Az iskolai fokozatok emelkedésével egyenes arányban csökken a fogyatékosok részvétele is az oktatásban, melynek több oka közül egyik, az akadálymentesítés hiánya. A továbbiakban a fogyatékosok felnőttoktatásban, szakképzésben és felsőoktatásban való részvételét, lehetőségeit mutatom be.

3.1. Fogyatékkal élők a felnőttoktatásban és a szakképzésben

A fogyatékkal élők felnőttoktatásban való részvétele igen csekély, jellemzően felzárkóztató, pótló képzésekben vesznek részt. Egy korábbi kutatásom során vizsgáltam a látássérültek felnőttoktatásban való motivációit, melynek során arra derült fény, hogy főként olyanok tanulnak ilyen formában, akik az integrált intézményekben nem tudtak leérettségizni, mert tanulási nehézségekbe ütköztek. A csekély részvételi arányok arra vezethetők vissza, hogy a fogyatékkal élők kilátástalannak érzik helyzetüket, a munkát nem látják kiugrási lehetőségnek, hiszen számos munkahelyen utasítják el őket. Ez a társadalmi fejlődés szempontjából probléma, hiszen óriási kiaknázatlan erőforrásai a társadalomnak. A tanulásból és az elvégzett szaktárból, a tudásból következik a munka, a munkából pedig egy jobb élet ígérete. A mai modern társadalom számos olyan problémát tár az emberiség elé, amelyek megoldásra várnak, ez az egyik.

Iskolai végzettség tekintetében az adatok nagyon kedvezőtlenek, körükben legfeljebb a nyolc általánost végzettek aránya magasabb érdemben, míg a szakiskolát, főiskolát, egyetemet végzettek aránya nagyon elenyésző. Néhány fogyatékosági csoportban lényegesen rosszabb ez a helyzet; az intellektuális fogyatékosággal élő emberek 60%-a nem rendelkezik alapfokú végzettséggel, 34,5%-uk az általános iskola első osztályát sem végezte el. A hátrányos helyzet leküzdésének legfontosabb eszköze a képzés, ezért a foglalkoztatáspolitikai legfőbb célja, hogy a felnőttképzés segítségével olyan képzési programot biztosítson a fogyatékkal élők számára, mely elvégzésének a segítségével a munkaerőpiac aktív résztvevőivé válhatnak. A moduláris és rugalmas rendszer lehetőséget biztosít az egyéni fejlesztésre, a kommunikációs és mentális készségek fejlesztése, a hiányzó alapismeretek pótlása és a személyiség formálása segíti a résztvevőket identitás formálásuk és jövőképük kialakításában. A korszerű felnőttoktatáshoz hozzátartozik a megfelelő tárgyi, módszertani és személyi feltételek megléte is. (Horváthné, 2009)

Tárgyi feltételek alatt a megfelelően akadálymentesített környezetet értjük, illetve a speciális eszközök meglétét. „A fogyatékos emberek képzési inaktivitásának legfőbb akadálya az akadálymentesség hiánya.” (Horváthné, 2009:52) Az akadálymentesítés fogalma az utóbbi években lényegesen átalakult. Míg korábban a mozgáskorlátozott emberek hozzáférési lehetőségeinek megteremtését értették a fogalom alatt, ma bármely fogyatékosági csoporthoz tartozó személy speciális szükségleteinek figyelembe vételét értjük. Egy környezet akkor tekinthető akadálymentesítettnek, ha ott a fogyatékos ember kísérő nélkül is boldogul. A

második fontos tényező a módszertani feltételek teljesülése a képzéseken belül. A foglalkozási rehabilitációs képzés célja, hogy a fogyatékossgal élő személyek is egyenlő esélyekkel vehessen részt kompetencia alapú képzésben. „A kompetencia hétköznapi értelemben illetékeséget, jogosultságot, esetleg szakértelmet jelent. A felnőttképzésben vagy a munka világában általánosan valamilyen munkakörre, tevékenységre vagy szerepre valós alkalmasságot érthetjük alatta. A kompetencia alapvető tulajdonságai közé tartozik, hogy képesség együttes, ami különbözik a szakképzés által elvárt képességektől; mindig cselekvéshez, meghatározott összefüggésekhez kapcsolódik; három képességcsaládot – a tudást, a gyakorlatot, a szociális viselkedési formákat – érintenek; a képességek integrálódnak, egymásra épülnek.” (Horváthné, 2009:58) A felnőtt személy kompetenciakészletét öt szinten lehet elhelyezni. Az első az ismeretek szintje, mely alatt tényeket, adatokat, szabályokat és a megértés tudásszintjét értjük. A második a jártasságok szintje, mely azt jelenti, mennyire tudja az egyén alkalmazni az elsajátított képességeket, és mennyire gyakorlott azokban. A harmadik a készségek szintje, mely az elsajátított ismeretek automatizált felhasználási szintjét hangsúlyozza. A negyedik a képességek bázisa, mely az intellektuális képességek, (érzékelés, észlelés) a kommunikációs képességek, (beszéd, olvasás, írás) szociális képességek, (erkölcsi ítélőképesség, normakövetés) és a cselekvés képességeinek (mozgás, erőfeszítés) összességét jelenti. A fogyatékossgal élő emberek kompetenciadeficitének nagysága fontos szerepet tölt be, hiszen kompetenciakészletük lehet hiányos, negatív szociális irányultságú vagy akár hiányos is, ezért nagy szükség lehet a kompetenciák kiegészítésére, pótlására, teljes megváltoztatására, a belső világképek módosítására. Ezért kettős funkcióval bír a tanulás. Az első a korrekciós funkció, ami a belső világképek és az előzetesen megszerzett tudásra épülő kognitív szerkezetek konstruktív módosítására szolgál. A második az előkészítő, felkészítő funkció, mely a munkakör betöltéséhez, társadalmi szerepvállaláshoz, foglalkozás gyakorlásához, szerepek ellátásához szükséges kompetenciák kialakítására, a kompetenciadeficit csökkentésére irányul. Az ilyen kompetencia alapú képzési programok elkészítésénél jelent nagy segítséget a DACUM módszer, ami az iskolarendszeren kívüli tanterv kialakítását szolgálja. Fontos, hogy figyelembe legyen véve, a tanuló hátrányos helyzetű-e, hiszen tanulási szokásaik, lehetőségeik, hatékonyságuk lényegesen eltérhet az iskolarendszerű képzésben tanulókéétól. Ilyenkor a tananyag kidolgozásakor, csak azokat kell figyelembe venni, amelyek az adott munkakör elsajátításához szükségesek. A módszer sajátossága, hogy figyelembe veszi a képzésben részt vevők élettapasztalatát, a hozott tudás milyenségét, mennyiségét, kultúráját, valamint a tanulás üteme egyénenként személyre szabott. Továbbá a gyakorlatorientáltság meghatározó mozzanata a módszernek, fogyatékos

személyeknél hangsúlyosabban alkalmazott eljárás a rövid, vázlagszerű tananyag. Értelmi fogyatékosok esetében a tananyagot könnyen érthető formára redukálják, mely fontos, hogy egyszerű és lényegre törő legyen, egy mondatban egy gondolat legyen, ellenőrizni kell írásban és szóban is, hogy érthető – e az anyag, valamint kerülni kell a ritka, idegen szavakat, nehezen érthető kifejezéseket, a nagy számokat. Siketek és nagyothallók esetében szükséges egy jelnyelvi tolmács, a kommunikáció akadályainak leküzdése érdekében. A képzésekhez a következő modulok tartoznak: tanulástechnika, személyiségfejlesztés, kommunikációs és életvezetési tréningek és elhelyezkedési tanácsadás. A vizsga alkalmával fogyatékos személyek esetében számos speciális feltételt kell kielégíteni, mint pl. a vizsga idejének meghosszabbítása, külön vizsgaterem biztosítása, segédeszközök megléte, jeltolmács, látássérült hallgatók esetében lehetőség biztosítása szóban történő vizsgázásra, hallássérült tanulók esetében írásbeli vizsgára, személyi segítő a vizsga alatt, szünet vagy pihenő a vizsga közben. A harmadik elengedhetetlen tényező a személyi feltételek megléte, melynek kiemelkedő alakja az andragógus. A hátrányos helyzetű tanulók oktatásához és az tanulás eredményességéhez nagyobb tanulásirányítási kompetenciára van szükség, mint más tanulók esetében. A felnőttek tanulása túlnyomó többségében valamilyen kényszer hatására történik, így metodikailag olyan felkészült andragógusra van szükség, aki kompenzálja a tanulás hiányzó hajtóerejét. A szakmai felkészültségen túl fontos továbbá a hitelesség, az empátia, az előítélet mentesség és a partneri viszony kialakítása a tanulóval. Továbbá, ha a képzés célja a hiányzó készségek pótlása, akkor bizonyos módszertani felkészültséggel kell rendelkeznie, ha pedig a gyakorlati tevékenységre való felkészítés a cél, akkor fontos, hogy az andragógus tudja, miként lehet audiovizuális csatorna útján kompetenciákat fejleszteni. Ezek mellett elengedhetetlen a tréneri, szociális és a pszichológiai képességek megléte is. Az érzékszervi fogyatékosok oktatásánál ötvözni kell a fejlesztő pedagógusi kompetenciákat és az andragógiai szakértelmet, valamint szükség van gyógypedagógiai ismeretekre is. Enyhe intellektuális fogyatékosággal rendelkező személyek oktatását normál iskolai keretek között is meg lehet oldani, azonban vigyázni kell, hiszen szokásaik, magatartásuk miatt könnyen rájuk kerülhet így is a „fogyatékos” bélyeg. Közepes és súlyos értelmi fogyatékosággal élők képzése speciális felkészültségű oktatók segítségével lehetséges. A mozgásszervi fogyatékosággal élő képzése pedig olyan oktatóval lehet eredményes, aki partnerként bánt az adott személlyel. Az andragógus személyén kívül fontos a segítő személy, a mentor szerepe is, akinek nagy fokú önismeretre, önreflexiós készségre, mentálhigiénés ismeretekre, ezeken belül is empátiára, problémamegoldó gondolkodásra, érdekképviselő képességre...stb. van szüksége. (Horváthné, 2009)

Képzésbe kerülés és képzési folyamat

A képzésbe kerülés első állomása a kiválasztás, mely két főbb pontból áll. Az első a szakmai alkalmasság elbírálása, melynek során megvizsgálják, hogy a pályaválasztó képes-e szellemi és fizikai állapota alapján a megfelelő szalma elsajátítására, várható-e állapotának romlása a szakma tartós végzése esetén. A második pont a kompetenciák felmérése, értékelése, ahol a folyamat elején el kell, hogy döntsük, melyek azok a kompetenciák, amiket mérni érdemes. Ezt két irányból kell megtenni, a megváltozott munkaképességű emberek jellemzői felől, valamint a munka világának, a munkakörnek az elvárásai felől. A munka világában szükséges kompetenciák kategóriái: motivációs tényezők, kognitív stílus, figyelmi képességek, motoros képességek, társas képességek. Ezeken belül számos más képességekkel fejezik ki, hogy mi szükséges a leendő munkahelyen történő sikeres működéshez. A felvételi eljárás a jelentkező személyek szűrése történik azáltal, hogy megfelelnek-e a kiírás követelményeinek. A folyamat egy tájékoztatóval kezdődik, ahol ismertetik a munkajogi, tanfolyami kérdéseket, majd a felvételi rendjének ismertetése következik. A felvételi tesztek megírása után, a felvételi beszélgetés jön, melynek célja, hogy megfelelően feltérképezhető legyen a hallgató tanulási motivációja, majd az értékelés során az előbb említett állomások eredményeképpen a hallgatót javasoljuk vagy nem javasoljuk kategóriába sorolják. Az előzetes tudás felmérésének és beszámításának rendeltetése, hogy segítsen a képzésbe jelentkező személyeknek beazonosítani és dokumentálni azt a tudást, amit élettapasztalatként szereztek. A felmérés történhet vizsgáztatással, ekvivalenciák módszerével, illetve a két előbbi módszer kombinációjával. A második nagy állomás a képzésbe való bekapcsolódás, ami a felnőttképzési szerződés megkötésével kezdődik. Az órákon való részvételt a képzési naplóba való aláírás bizonyítja, hiszen csak így mehet az egyén a záróvizsgára, mely a felnőttképzési vezető irányításával a tanfolyamvezető feladata. Ez után már csak annyi a feladata a képzésben részt vevőnek, hogy egy kérdőívet töltsenek ki, amiben értékelő visszajelzést adnak a képzésről. A képzésen kívül aktív szolgáltatásokat is igénybe vehet a hallgató, melyek mind a munkaerőpiacon és az életben való hatékony érvényesülést segítik elő. Pl. személyi segítség, rehabilitációs szolgáltatás, mentálhigiénés tanácsadás, munkaviszonnyal és a munkanélküliséggel összefüggő jogi tanácsadás, elhelyezkedési tanácsadás, valamint a follow – up, mely az utógondozást foglalja magába. (Horváthné, 2009)

3.2. Fogyatékkal élők a felsőoktatásban

Az oktatási intézményeknek nagy szerepe van a másság elfogadtatásában, hiszen az integráció mellett nagy szerepet kap az inkluzivitás és a befogadó mechanizmusok köre. Az elfogadási és nevelési folyamatok itt más módon történnek, hiszen a csoportok megfontoltabban racionálisabban formálnak egymásról véleményt, ugyanakkor nem előítélet mentesen. A részvételt gyakran egyéb körülmények is befolyásolják, megfigyelhető, hogy a jobb státusú egyének tanulnak felsőoktatási intézményekben, törekvéseik irányítója egy minőségi élet utáni vágy. Hazánkban 70 felsőoktatási intézmény található, mely közül csak 21-ben vannak jelen az érintett hallgatók. A fogyatékos hallgatók száma a felsőoktatási intézményekben egy felmérés szerint a következőképpen alakult az elmúlt tíz évben: a 2002/2003-as tanévben 271, a 2007/2008-asban 1176, a 2009/2010-esben 1658, a 2010/2011-esben pedig 2134 fogyatékos hallgató tanult felsőoktatási intézményben. Napjainkban a participációs elvek megvalósulására törekszenek, amely nem könnyű feladat, hiszen egy egész társadalmi szemlélet megújulását tűzi ki célul, melyet a merevség, az elutasítás és a dogmatikusság jellemzett éveken keresztül. (Laki, 2011)

Az ezredfordulóig a felsőoktatási intézményekben tanuló fogyatékosok száma nem volt meghatározó, melynek oka az oktatók, az intézmény felkészületlensége és a helyzetüket szabályozó normák hiánya volt. Ezt hivatottak kiküszöbölni azok az intézkedések, melyek szabályozni kívánják a fogyatékosok felsőoktatásban való részvételét.

A felsőoktatásban tanuló fogyatékos személyekkel kapcsolatos jogi szabályozások közül elsőként a 29/2002. (V.17.) OM rendeletet érdemes megemlíteni, mely 2002-től szabályozza a felsőoktatási intézményekbe felvételre jelentkezők körét. Értelmezésre kerülnek a fogyatékosági kategóriák, nagy hangsúlyt fektet a hallgatók jogainak érvényesítésére és az intézmény széleskörű igénybevételére. (Laki, 2011) A rendelet alapján: „Az intézményeknek el kell készíteni szakcsoport szerinti tantárgyi bontásban a kiváltás alternatíváját, a tantárgyak képesítési követelményeinek más tárggyal történő kiválthatóságát, minden fogyatékosági csoportra vonatkozóan.” (Andrásné, 2002:5) Az intézményi szabályzatnak továbbá tartalmaznia kell a mentességekre irányuló kérelmek elbírálását végző minimum 3 tagú bizottság kijelölésének rendjét, a koordinátorok kijelölésének rendjét, a személyi és tárgyi feltételeket, az engedélyezett, de az intézmény által nem biztosított szolgáltatásokat, a felvételi tájékoztatást és az ügyintézését. Fontos, hogy az oktatók fel legyenek készítve az integrált oktatásra, a másság elfogadására és elfogadtatására. Ez a rendelet megfelelő

szabályozást nyújt a felsőoktatási intézményekben tanuló fogyatékkal élő hallgatók esélyegyenlőségének biztosítása érdekében. (Andrásné, 2002)

A jogi szabályozás második fontos pontjaként pedig a 2005. évi CXXXIX. Törvény 147.§8. pontját említhetjük meg, ami a felvehető fogyatékosok körét szabályozza. Eszerint felsőoktatásba léphet mozgássérült, hallássérült, látássérült, súlyosan beszédhibás, dyslexiás, dysgráfiás, dysculias és autista hallgató is. (Laki, 2011) A fogyatékkal élő és sérült személyek esélyegyenlőségének biztosítása elsősorban a helyi jogi szabályozás feladata, függvényében a nemzeti sajátosságoknak. A fogyatékosügy kérdések terén a nyugati országokban a tágabb összefüggésekben való gondolkodás a jellemző, hisz a teljes életpálya – tervezést tekintik a fejlődés feltételének. (Kiss, 2002) A második ilyen feltétel az oktatás és a tanulás akadálymentesítése és elérhetővé tétele a fogyatékkal élők számára is, hogy ugyanolyan esélyekkel indulhassanak el az életben, mint ép társaik, esélyeik egyenlőek legyenek.

A felsőoktatási tanácsadás valós lehetőségeket rejt magában a fogyatékos hallgatók tanulmányainak folytatásához és az esélyegyenlőség megteremtésének a terén, hiszen fő feladata, hogy kidolgozza és megtalálja a segítségnyújtás legmegfelelőbb változatait. A FETA elsőrangú tevékenységének tekinti, hogy szorgalmazza a felsőoktatási szakembereknek és a szakterületeknek az együttműködését, ill. koordináló szerepe van a tanácsadó szakemberek együttműködésének megszervezésében. A fogyatékosok felsőoktatásban vett helyzetét tekintve, a probléma a közoktatásra nyúlik vissza, hiszen már az ott tanuló tanulóira is rá kell irányítani a figyelmünket. Nagy probléma továbbá, hogy a felsőoktatási intézmények nem rendelkeznek olyan megfelelő nyilvántartással, amelyből megállapítható lenne az adott felsőoktatásban tanuló fogyatékkal élők száma, így ők nem jelezhetik megfelelően igényeiket. A FETA ebben is úttörő szerepet vállal, hiszen a tanácsadási hálózat segítségével alaposabban fel szeretnék mérni a hallgatói igényeket. Egy módszertani eszköztár kialakítása is elengedhetetlen lenne, nagy támasza lehetne mind a hallgatóknak, mind az oktatóknak egyaránt. (Felsőoktatási Tanácsadás Egyesület, 2002)

Egy korábbi kutatás felmérte, hogy a fogyatékos hallgatók milyen körülmények között tanulnak az egyetemen, valamint megküzdési stratégiáikat vizsgálta, ami hiányosságaikból adódik. A kutatás alapján nagyon sok kérdésre kapunk választ. A kutatásban összesen 68 hallgató vett részt, közülük 35-en épek, 33-an pedig fogyatékkal élők. Arra a kérdésre, hogy mennyire érzik magukat egészségesnek/nem egészségesnek az ép hallgatók között meglepően az volt a válasz, hogy nem érzik magukat kevésbé egészségesnek, hiszen fontos, hogy a fogyatékoság nem betegség, hanem egy állapot. A szakválasztás oka a fogyatékos

hallgatóknál többségében az volt, hogy olya területet válasszon, ahol a fogyatékoság nem kizáró ok, illetve a későbbi munkaválasztást vette figyelembe. Ez a válaszlehetőség az ép hallgatóknál 0% lett. A felsőoktatási intézményben szerzett pozitív élményt illetően a fogyatékosok elsőként az emberi kapcsolatokat nevezték meg, míg az ép hallgató a sikerélményt. A környezettel való viszonyt vizsgálva a fogyatékos tanulók pozitívabbnak látják a tanárokkal való kapcsolatot ép társaiknál. A tájékozottságot tekintve a fogyatékos hallgató nem érzik magukat megfelelőképpen tájékozottnak és tájékoztatottnak, hisz keveset tudnak a lehetőségekről, egyetemi életéről. A nehézségekkel való találkozás tekintetében a fogyatékos hallgatók a szakirodalmakhoz való hozzáférést és a közlekedést látják a legnagyobb nehézségnek, míg az ép hallgatók esetében az időbeosztása megszervezése a legnagyobb probléma. Végül pedig megállapítható a szorongás – leküzdési mód kérdőív alapján, hogy a fogyatékosággal élő hallgatók jobban kialakították az eredményesebb megküzdés stratégiáit, mint ép társaik. (Lyn Hium, 2002)

Az akadálymentesítés tehát nem csupán a fogyatékosokat körülvevő környezet számukra élhetővé tételét jelenti, hanem magába foglalja a közlekedést, és az információhoz való hozzáférést is. Az egyetemen ugyanolyan körülményekhez és lehetőségekhez kell juttatni a fogyatékkal élő hallgatókat is, mint ép társaikat. Az ehhez szükséges speciális eszközöket az Oktatási Minisztérium (OM) 29/2002. rendelete alapján az egyetemnek biztosítani kell, aminek fedezete a fogyatékosnormatíva, amit 1999 óta az egyetem minden regisztrált fogyatékos hallgató után megkap. Vannak azonban olyan tényezők is, ami nem elsősorban pénz kérdés, pl. erős fényű lámpa, éles kontúrú ajtó, sárga csík a lépcsőn, amik minimális ráfordítást igényelnek csak. A fogyatékosok helyzete sajnos egy ördögi kör, hiszen az igen csekély létszám miatt az iskolák nem tudják megfelelően felmérni az igényeket, viszont amíg az iskolák nem fogyatékos barátok, addig nem is fognak jelentkezni speciális igényű hallgatók. Ennek ellenére 1999 óta a fogyatékos hallgatói létszámban ugrásszerű növekedés tapasztalható, jelenleg 450 ezer hallgatóból 450 él valamilyen szintű, mértékű fogyatékosággal. Egy korábbi felmérés szerint a vak hallgatók megfelelő korosztályának csupán 5-6%-a vesz csak részt felsőoktatásban. (Fonyó, 2003) Az ő munkájukat segíti az OM rendelet által kötelezően kinevezett fogyatékosügyi koordinátor, akinek feladata a fogyatékos hallgatóval való napi kapcsolattartás. Sajnos ez csak elviekben működik, hiszen gyakorlatban a legtöbb intézményben a tanulmányi osztály egyik dolgozójának sokadik feladata lesz ez a szerep. A legtöbb ez ügyben megkérdezett fogyatékos szerint a probléma, hogy nem is tudnak erről a lehetőségről vagy a koordinátor nem megfelelően elérhető. Továbbá a legtöbb egyetemi oktató nem tudja kezelni a fogyatékosokkal való helyzeteket

csak akkor, amikor mély vízbe dobják, és rá kényszerül a probléma megoldására. „Az életeseményeket velem kell megélni ahhoz, hogy az ép megértse a helyzetet. Attól, hogy van személyes kapcsolat, meglátja, szeme lesz rá.” (Fonyó, 2003:3)

4. Fogyatékos versenysport

A fogyatékosok sportja, versenysportja nem csupán egy kikapcsolódás, egy hobbi, egy szenvedély vagy egy megszállottság, hanem egy olyan kiugrási lehetőség, melynek segítségével el tudják fogadtatni magukat a társadalommal.

Arra a kérdésre, hogy milyen szerepet tölthet be a mozgás, a sport a fogyatékos ember társadalmi beilleszkedésének, rehabilitációjának segítségével megkapjuk a választ. Mind a sport, mind pedig az átlag feletti sportteljesítmény rangot ad a közösségben és erősíti az önbizalmat, hiszen előtte a remény, hogy példakép lehet fogyatékos és épp személyek számára is, hiszen a sportnak óriási a jelentősége a társadalmi elfogadás és az életesélyek növelése szempontjából, aminek fontos feltétele, hogy ne idegenkedjenek tőlük az épek és ne sajnálattal tekintsenek rájuk. A fogyatékos sportolók sportban elért teljesítménye hozzájárulhat ahhoz, hogy a társadalom nagy mértékben fel – és megbecsülje értékeiket és őket magukat. A sportversenyek pedig azt hivatottak segíteni, hogy a magyar társadalomban oldódjon a fogyatékos emberek iránti előítéletek és az irántuk való idegenkedés tekintetében. (Schüttler, 2006)

4.1. A kezdetek – versenysportra nevelés a fogyatékosok világában

Hazánkban a mozgáskorlátozottak sportja 1929-től vált ismertté, amikor megalakult a Nyomorékok Sport Egyesülete, ahol felismerték a sport értékét, és embert formáló erejét. Az intézmény a II. világháború után széthullott, és a fogyatékos emberek elfogadása a 70'-es évekig váratott magára. 1970-ben a Mozgásjavító Általános Iskola és a Diákotthon tanárai megalapították a Halassy Olivér olimpikonról elnevezett sport klubot, ezután pedig megkezdődött az elismerés folyamata azáltal, hogy életre lett hívva a hallás-, a látás-, és a mozgáskorlátozottak sportbizottsága. Az igazi áttörést a sorozatos külföldi sikerek után a Magyar Paralimpiai Bizottság 1997-es megalakulása jelentette, majd ezt fokozta a 2001-ben megalakult Fogyatékosok Nemzeti Sportszövetsége. Az utóbbi években jelentős fejlődéseken ment keresztül a para sportolók helyzete, ami a nyári és téli paralimpiákon való eredményes

részvételt is eredményezte, ugyanakkor sajnos a hatalmi harcok gyakran hátráltatták ezeket. (Magyar Paralimpiai Bizottság, 2010) A parasportolók sportáguk és sérülési szintjük alapján is kategóriákba sorolhatóak. A besorolást egy nemzetközi szakértői bizottság hozza létre. Ez azért alakult így ki, hogy a küzdelem minél egyenlőbb legyen. Akiknek a központi idegrendszere is sérült, azok általában nem versenyezhetnek. (Kósa, 2012) Speciális egészségügyi helyzetük miatt speciális felkészülésre is van szükségük. Erejükkel a hétköznapiakra is spórolniuk kell, hiszen egy esetleges sérülés a későbbi életükre is kihatással lehet. (Dr. Bejek Zoltán sportorvos) (Kósa, 2012) Ebből is adódik, hogy sport irányú nevelésüket már nagyon korán el kell kezdeni, hiszen fogyatékoságukból adódik, hogy mindenhez kétszer annyi időre és energiára van szükségük, mint az ép sportolóknak.

A fogyatékosági folyamat számos belső összetevőből áll, melyek fogyatékosághoz vezető, szomatikus eltéréseket tartalmaznak, melyeket figyelembe kell venni a fogyatékos személyekkel való foglalkozás kapcsán. Ezek az eltérések igénylik a sajátos személyi feltételeket és a sajátos tartalmi munka kidolgozását egyaránt. A sport alapokat egy jól felkészített szakszemélyzetnek kell leraknia, akik képesek ellátni a testkultúrára nevelést, valamint alkalmasak a fogyatékoságból adódó korrekciós feladatok elvégzésére is. (Benczúr, 2003) Fontos továbbá egy állandóan rendelkezésre álló terem, gyakorlóhely, ahol meg tudják oldani a napi 2-3 edzést.

A mozgáskorlátozottak tekintetében a testkultúra elsajátításához szükséges előismeretek, képességek sérülnek vagy hiányoznak. Sportági nevelésükhöz különleges környezeti adaptáció (megközelíthető helyiségek, biztonságos sportpálya, speciális kialakítások) szükséges, valamint a mozgásnevelés eszközei és a felszerelések igényük szerint kiegészülnek speciális eszközökkel. (Benczúr, 2003) A hallássérült sportolóknál a modellkövető magatartás a jellemző, vagyis az alapján ítélik meg az edzőt, hogy milyen a mozgása, öltözködése, járása, viselkedése, hiszen náluk a beszéd, a szavak nem jelentenek semmit. A kommunikációs akadályok leküzdésére számos lehetőség van a sportban, ilyen lehetőség az egyezményes sportjelek, melyek az Európai Unió minden területén azonosak. Ezek a sportjelek az egyes országok jelnyelveinek összehasonlítása alapján készültek el. (Farkas, 2003) A látássérült sportolóknál hasonló a helyzet, hiszen „A mozgást jelentő szavak tartalmát nemcsak elképzelni nem tudják, de utánozni sem képesek.” (Weisz, 2003:149) Ebből következik, hogy az átlagosnál jóval nagyobb szerep jut az optikai benyomásoknak, hiszen az jelenti azt a nélkülözhetetlen csatornát az egyén számára, amelyen keresztül a környezetből érkező információk 85%-át felveszi. A látássérülteknél a mozgástanítás sokkal komplexebb feladat, hiszen sokkal később fejlődnek ki ez irányú képességeik amiatt, hogy pl.

csecsemő korukban a tárgyak nem készítették őket mozgásra. Emiatt különösen a térbeli orientáció károsul náluk a legjobban. (Weisz, 2003)

4.2. A fogyatékosok versenysportjának pszichológiai háttere

Mint minden cselekvésnek az életben, a versenysport gyakorlásának is van pszichológiai háttere. „A cselekvések indítékai nem általában vannak jelen az emberekben. Az egyén belső szükségleti állapotától és annak kielégítésére alkalmas körülményektől, helyzetektől, valamint tárgyaktól kölcsönösen meghatározott domináns motivációk fejtik ki a cselekvésre késztetést.” (Stuller, 1986:12) Így van ez a fogyatékos versenysportolóknál is. Motivációjukat a fogyatékoságukból adódó hiányállapot leküzdése indukálja és az egyéni előnyökre való törekvés, amit sport nélkül nem tudnának elérni.

A sportnak tehát egyfajta kiegyenlítő funkciója is van. Ezeket a funkciókat vizsgálja a sportszociológia, mely a sportot, mint inter-kulturális jelenséget vizsgálja, illetve kérdéskörei köré tartozik még, hogy a sport miként befolyásolja a szociális státuszt. (Lüschen, 1974) Diszkriminálni is akkor diszkriminálunk, ha valamely embercsoport kevesebb pozitív jelzővel rendelkezik, mint mi, testi, értelmi, érzelmi vagy szociális helyzetéből adódó hiányosságai miatt egy alacsonyabb szintre helyezzük. Ugyanakkor teljes mértékben elvonatkoztatunk, ha különleges, nem mindennapi teljesítményével, tudásával kiemelkedik, példaképként kezdünk el rá tekinteni. Így van ez a para sportolók tekintetében is. Versenyeiken együtt izgulunk velük, együtt örülünk örömüknek, együtt vállalunk szerepet bánatukban és egy valami eltűnik: a megkülönböztetés, melynek a helyére lassan bekúszik a csodálat.

A sportot társadalmi intézményként is értelmezhetjük. „Az intézmény terminus a társadalmi élet azon aspektusát jelöli, amelyben a sajátos értékorientációk és érdekek nagy és jelentős társadalmi ügyekre összpontosulva a társadalmi interakció sajátos módon hívják elő. Használatánál a hangsúly a „fontos” társadalmi jelenségen és a „stratégiai fontosságú strukturális viszonyokon” van.” (Loy, 1974:52) Benne eltűnik a különbség, a különbözőség, a másság.

„Bár sokféle sportszituáció van, legtöbbjük, talán mind, felfogható, mint szociális rendszer. Egy szociális rendszer egyszerűen úgy definiálható, mint „azonosító jellegzetességgel bíró személyek együttese, plusz a viszonyok egy halmaza, melyet e személyek közötti interakciók hoznak létre.” (Loy, 1974:54) A legtöbb fogyatékosággal élő sportoló ezért kezd el sportolni, érezni akarja a megbecsülést, és a valahova való tartozás érzését. „A sportolók, különösen az élsportolók életmódja, életformája lélektani szempontból is sajátos, erősen eltér

az átlag – populáció életmódjától. Pszichológiai szempontból kiemelkedő az erős beszabályozottság, a komoly önfegyelem és önmegettartóztatás, bizonyos egyoldalúságok, a korcsoporttól való részleges izoláltság, az énerő fejlettsége, és az elfojtó mechanizmusok, mint probléma megoldási módok. (Süle, 1988:78) Ezek a tulajdonságok másképp alakulnak ki az ép és fogyatékos versenysportolókban egyaránt. Míg az épeknél ez kizárólag a versenysport gyakorlásának időpontjától eredeztethető, addig a fogyatékos versenysportolók születésüktől és állapotuknál fogva egy izolált, szabályozott világban élnek. „Itt a kisebb zavaroknak, problémáknak a jelentősége is megnő...Ugyanúgy, ahogy a testi egészség optimális foka szükséges a csúcsteljesítményhez, ugyanezt mondhatjuk a pszichológiai egészség, a lelki, a lélektani harmónia vonatkozásában is.” (Süle, 1988:80)

Vannak ugyanakkor olyan problémák, amelyek akár derékba is törhetik a versenysportolók karrierjét. Ezek általában pszichológiai vonatkozású problémák. Az edzők gyakran szembesülnek olyan megmagyarázhatatlan, misztikus helyzetekkel, amikor egy sportoló kitűnő paraméterei ellenére jó eredményei elmaradnak, próbálkozásai kudarcba fulladnak, összeomlanak. Ez hasonló ahhoz, amikor egy kitűnően felkészített csapat csődöt mond, szinte ok nélkül, felbomlik, és lefelé csúszik a lejtőn. Sokszor fel sem merül okként az az egyértelmű tény, hogy a sikerek hajszolása közben szinte teljesen eltűnik a sportoló való személyisége, individuma, énje, egyedül marad félelmeivel, komplexusaival, gondjaival. „A siker mindenkié, a kudarc a sportolóé, edzőé.” (Kassai, 1988:4) Hogyan is lehetne egy élsportolótól a kimagasló teljesítményei mellett azt elvárni, hogy fizikai aktivitása mellett mentálisan is kifogástalan legyen? (Kassai, 1988) Ebben segít a versenysportolóknak a sportpszichológia. A nagy probléma viszont a pszichológiai beavatkozás terén, hogy pszichológushoz általában csak akkor kerül a sportoló, ha már a baj megtörtént és kialakult. (Süle, 1988) „Így a probléma már rendszerint a pszichés egyensúlyt fenntartó, fejlődést biztosító mechanizmusoknak súlyos kompenzációját jelenti.” (Süle, 1988:135) Így sokszor a sportoló, pszichológiai mélypontjának következtében nem képes azt a teljesítményt hozni, amit szeretne, hiszen blokkolja a koncentrációs képességeit, nem a feladatra, hanem a problémára koncentrálni. A személyiségen belül három tudatállapotot különböztetünk meg: szokásos, hétköznapi és megváltozott. Az utóbbi előretörését az extrém megterhelés idézi elő. Ez az okozza, hogy a tudatos és a tudattalan közötti határ elmosódik, és nagyfokú beáramlás keletkezik a tudattalan irányából. Ezért képesek sokszor a sportolók az ún. csúcsteljesítményre. (Süle, 1988)

Elmondhatjuk, hogy a fogyatékos versenysportolók sport iránti indítékai és motivációi megegyeznek ép társaikkal, ugyanakkor náluk a verseny nem csupán az elismerésért, a

csillogásért, az oklevélért és a kupáért folyik...a „ring”, másik oldalán nem csupán egy ellenfél áll, hanem maga az élet, és a győzelemre vitt meccsek mind - mind egymásra rakódó lépcsőfokok egy élhetőbb és elfogadóbb társadalomért.

5. A felsőoktatásban és a felnőttoktatásban tanuló sportolók vizsgálata

5.1. A kutatás körülményeinek bemutatása

A sportolókat középpontba helyező kutatásomat, három hipotézis mentén vittem véghez.

1. A fogyatékos versenysportolók alacsonyabb végzettséggel rendelkeznek, mivel a sport, a tanulás és a fogyatékoságból adódó hátrányok nehezen egyeztethetők össze.
2. Az ép sportolók a sporthoz kapcsolódó képzéseket részesítik előnyben a későbbi pályafutásuk érdekében.
3. A fogyatékosággal élők tanulási döntéseit elsősorban nem a képzés tartalma, hanem a saját körülményeik befolyásolják.

A felderítés módszerét alkalmaztam annak érdekében, hogy közelebb kerüljek a problémafeltevések mélyebb elemzéséhez. (Babbie, 2003) Két szempont alapján választottam ki az interjúalanyokat: jelenleg is versenysportolók vagy versenysportolói múlttal rendelkeznek (épek, valamint fogyatékkal élő parasportolók), részt vettek vagy részt vesznek felsőoktatásban vagy felnőttoktatásban. Továbbá megpróbáltam eltérő korosztályú interjúalanyokat választani, hiszen így mind a sportról, mind a felnőttképzésről, felsőoktatásról átfogóbb képet kaphatunk. Interjúalanyaim 24 és 47 év közöttiek, 4-en ép versenysportolók, közülük 3-an már nem gyakorolják versenyszerűen a sportot, 4-en pedig paralimpikonok, akik jelenleg is versenyszerűen űzik a sportot. A 8 interjúalany közül összesen 2-en nők, és 6-an férfiak. Hipotéziseim összetettsége miatt az interjú módszer a legalkalmasabb bizonyításukra, hiszen a beszélgetések alkalmával fény derül számos körülményt alakító tényezőre is, mely számos egyéb érdekes kérdést, megállapítást, tényt vethet fel.

A paralimpikonokkal való kapcsolatfelvétel nagyon nehezen jött létre, a velük kapcsolatos információhoz való hozzájutás és elérhetőség találása nagyon nehéz volt, ez nagyban nehezítette az interjúk elkészítését, de szándékom töretlen volt, és sikerült elkészítenem a tervezett interjú mennyiséget.

5.2. A kutatás eredményeinek elemzése

Összesen, mint már korábban is említettem, 8 interjút készítettem, a megkérdezettek életkora 24-47 év, és mindannyian versenysport múltat tudhatnak maguk mögött, jelenleg is sportolnak, illetve van olyan is, aki már nem aktív sportoló.

A kutatási eredmények elemzését tizenegy részre osztottam, hogy az eredmények jól áttekinthető formában kerüljenek megjelenítésre. Az elkészített nyolc interjú szövegeiből idéztem az egyes részekhez, szemléltetve az adott résztémánál kapott eredmény hitelességét.

Sport és személyiségfejlődés

A dolgozat elméleti részének megírása során döbbsentem rá arra a tényre, hogy valójában mekkora, és mennyire összetett a sport pszichológiai háttere, ezért is tartottam fontosnak megkérdezni azt, hogy milyen mértékben és milyen területeken hatott a sport az interjúalanyok személyiségfejlődésére. Itt a fogyatékos és az ép versenysportolókat is megkérdeztem. Meglepő módon két tényező a baráti kapcsolatok kialakulása és a kibontakozási lehetőség mindannyiuknál megjelent, illetve két alany emelte ki, hogy mennyit segített számára a sport abban, hogy már gyermekkorukban jól be tudják osztani az idejüket.

„Sokkal könnyebbé teszi a sport az embereknek a kapcsolatfelvételt, sokkal könnyebben nyitnak a társadalom felé, még olyanok is, akik nem csapatsportot űznek. A csapatsportágak minimális szociális leképezései a társadalomnak, a kapcsolatokat a csapaton belül vissza tudja vezetni a sportoló saját életére is.” (Sz. P. – ép versenysportoló)

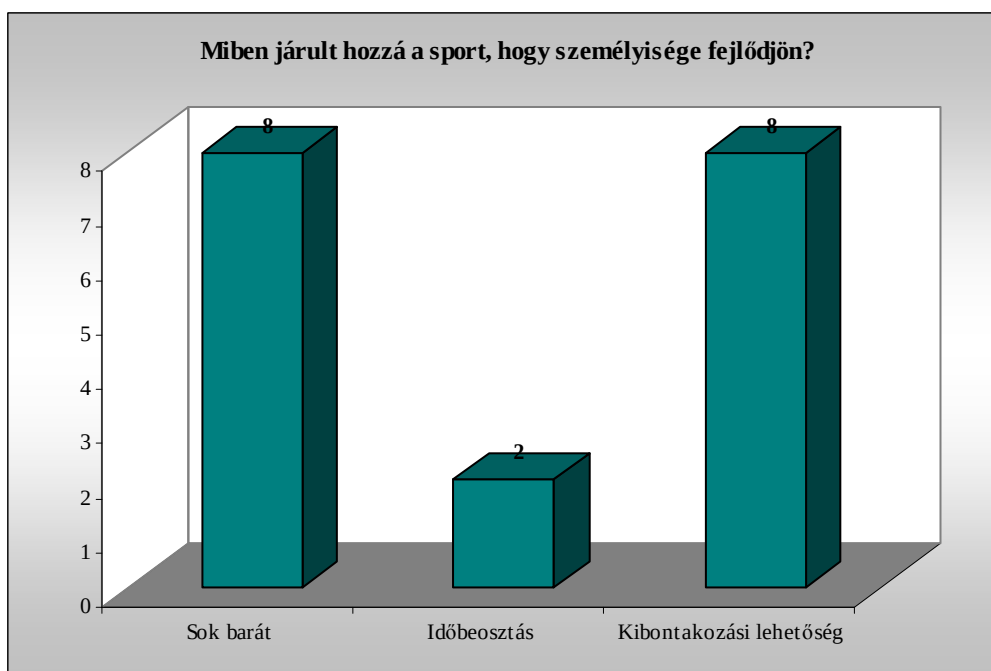
„Sok mindenre tanít a sport, főleg a versenysport. Koncentrációba, fizikálisan, testileg, lelkileg ott kell lenni.” (B. D. – para versenysportoló)

A para versenysportolók közül volt továbbá olyan, aki kiemelte, hogy mennyit segített számára a sport a tanulásban.

„Akkor kezdtem el jól tanulni, amikor elkezdtem ping - pongozni, megtanulja az ember beosztani az idejét.” (Cs. A. – para versenysportoló)

A fogyatékos sportolóknál továbbá megjelent, hogy amióta sportolnak felfigyelnek rájuk, ki tudnak emelkedni, csodálattal néznek rájuk, nem pedig úgy, mint egy „felesleges” emberre, akinek semmi haszna nincsen. Ez a tudat kiemeli őket abból az állapotból, hogy ők értéktelen tagjai a társadalomnak.

1. diagram: A sport és a személyiségfejlődés kapcsolata

E mellett megjelent a kitartás, az akaraterő, a másokra való odafigyelés és maga a küzdeni tudás elsajátítása.

„A kitartást és az akaraterőt adta nekem a sport, amikor elhatároztam valamit, azt tűzön - vízen keresztül is vittem. Sose adtam fel, és sose engedtem egyikből sem, nem engedtem, hogy egymás rovására menjen. Ha valamiben nem tudok maximumot elérni, akkor azt is el tudom fogadni. Megtanít a kudarcra is. Még, ha el is fogadom, mélyen bennem vannak, de úton vagyok az iránt, hogy ezt kiküszöböljem.” (K. K. – ép versenysportoló)

Továbbá nagy szerepe van a sportnak abban, hogy az egyének megtalálják önmagukat, s a választások útvesztőiben - legyen szó munkáról, emberi kapcsolatokról, sportról, nagy döntésekről – segítsen nekik elindulni a helyes úton vagy visszaterelje őket arra.

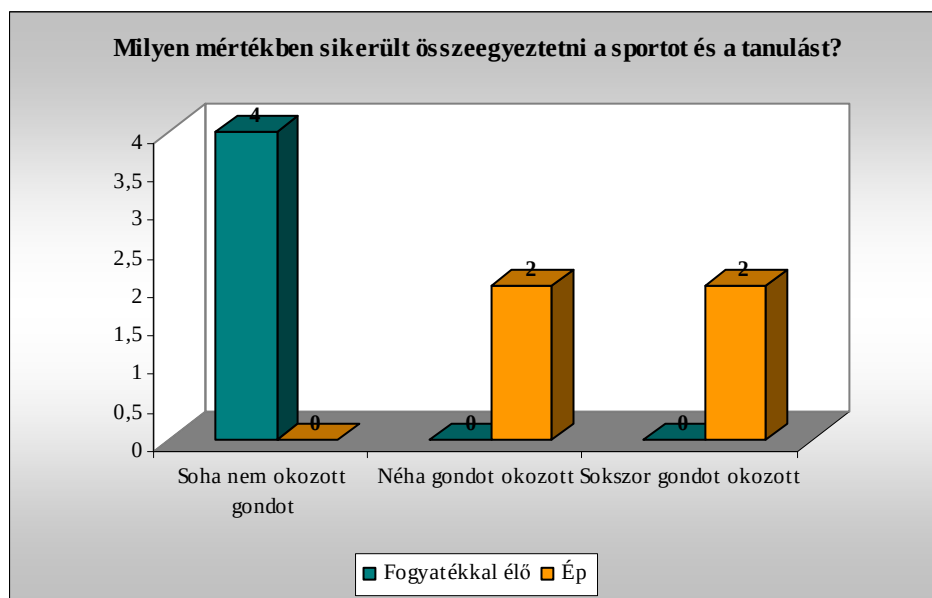
„Amikor kerestem önmagam, a sport megtanított megtalálni a helyes utat...” (R. Gy. – ép versenysportoló)

Sport és tanulás összeegyeztetése

Egyik hipotézisem, miszerint kevesebb végzettséggel rendelkeznek a fogyatékos versenysportolók megcáfolódni látszik, egyelőre részben, hiszen itt az egyik későbbi diagramom (felsőfokú végzettséggel rendelkező versenysportolók aránya) alapjait elemzem, hogy miként tudják/tudták a megkérdezettek összeegyeztetni a tanulást a sporttal

tanulmányaik során. Az eredményből is látszik, hogy a fogyatékos versenysportolók kivétel nélkül azt mondták, hogy soha nem okozott gondot a két dolgot összeegyeztetniük, míg az ép versenysportolók azt mondták, hogy néha, vagy sokszor is gondot okozott, egyikük sem válaszolta azt, hogy soha nem okozott gondot.

2. diagram: A sport és a tanulás összeegyeztetése

„Igazából engem semmi más nem foglalkoztatott, csak a foci. Edzés után hazamenni és tanulni, nem is lett volna olyan ésszerű, nem töltöttem tanulással az időmet.” (S. T. – ép versenysportoló)

„A sport a tanulmányaim során nagyon sokat ártott, hiszen elvette a tanulástól az időt. Amikor hazaértem az első gondolat sose az volt, hogy kinyissam a könyvet.” (Sz. P. – ép versenysportoló)

Az ép sportolók esetében tehát a sport és a tanulás összeegyeztetése nehezen megoldható feladatnak tűnik. A versenyekre való felkészülés időben és energiában komoly áldozatot követel, és ez a tanulás rovására mehet. Rendkívül érdekes eredmény, hogy a fogyatékos sportolók esetében ez éppen fordítva alakul. A para versenysportolóknál a két tényező összeegyeztetése teljesen másképp alakul. Számukra a sport a motiváló erő arra, hogy a tanulásban is kiemelkedő teljesítményt tudjanak nyújtani. Nem rendelik alá egyiket a másiknak, egyenrangú feladatként kezelik őket.

„Egyetemi első évem alatt kezdtem el versenyszerűen sportolni. Mindig az volt a baj, hogy a nagy versenyek mindig nyáron voltak, amikor volt a vizsgaidőszak is, de a sport mindig csak

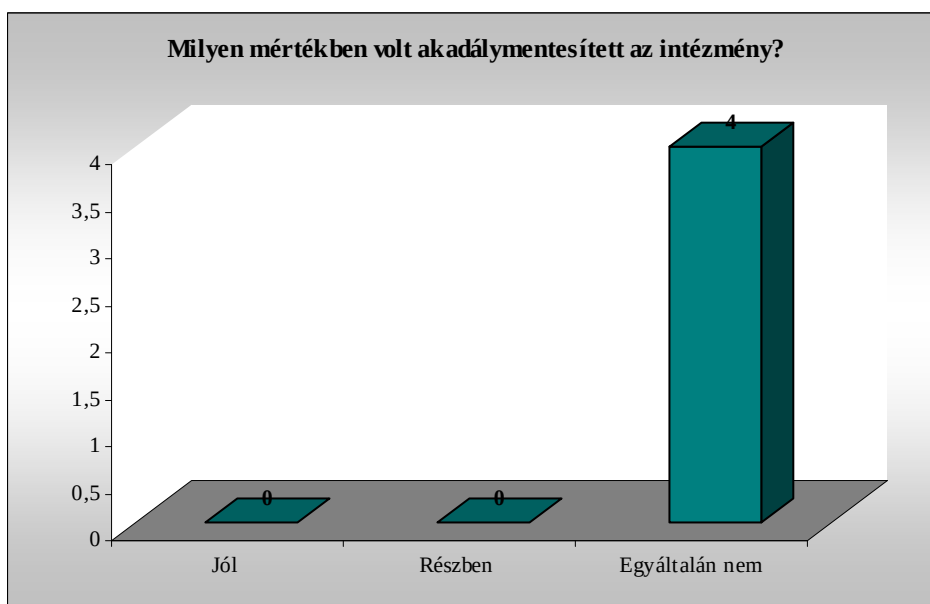
segítette a tanulásomat. Világbajnokságon voltunk Tajvanon, nekem akkor volt római jogból a vizsgám. Repülőn hazafelé, és a meccsek között is azt tanultam. Megtanultam a sport által kitartani, ekkor is azt alkalmaztam, és sikerült is a vizsgám.” (B. Zs. – para versenysportoló)
„Rekreációs volt nekem a sport, sosem volt nehéz a tanulással összeegyeztetni. Kedvtelésből sportoltam annyit, hogy kialakultak olyan képességeim, amiket át tudtam vinni a versenysportba.” (D. K. – para versenysportoló)
„A sport pozitív irányba befolyásolta nálam a tanulást.” (Cs. A. – para versenysportoló)

Láthatjuk az ép és a fogyatékkal élő versenysportolók véleményének ütköztetésével, hogy az ép sportolók teljes mértékben a sportra koncentráltak, onnantól fogva, hogy elkezdtek sportolni, és elkezdte őket érdekelni a sport, már kevésbé foglalkoztak a tanulással, alsóbb rendű cselekedetnek tekintették, ezért kevesebb időt is szántak rá. Ez a későbbi életük folyamán, és a végzettségüket tekintve is megmutatkozik.

A felsőoktatási intézmény akadálymentesítése, és az intézményben érzékelt hiányosságok

A para versenysportolóktól megkérdeztem, hogy hogyan látják a felsőoktatási, felnőttoktatási intézmények akadálymentesítését, illetve milyen hiányosságokat érzéltek mind működésükben, mint tárgyi struktúrájukban. Előző kutatásaim alapján a válasz sejthető volt, mindannyian úgy gondolják, hogy az intézmények ebben a tekintetben igen elmaradottak. Voltak ugyan pozitívumok is, miszerint biztosították az egyéni tanrendet számukra, illetve a sajátos vizsgarendet is, de úgy összességében véve úgy gondolják, hogy az intézményeknek több figyelmet kellene fordítaniuk a tárgyi akadálymentesítésre és az információáramlás gyorsaságára, pontosságára, megfelelő időben való alkalmazására, illetve a széles körű tájékoztatásra is.

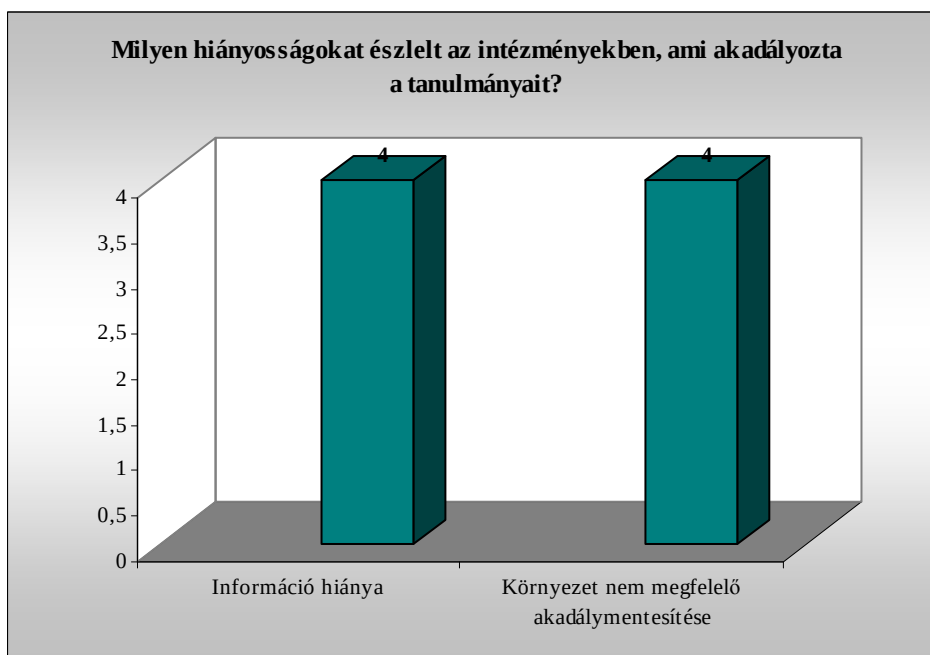
3. diagram: A felsőoktatási felnőttoktatási intézmény akadálymentesítése

„Egyéni vizsgarend segítségével sokkal könnyebb a képzésben való részvétel, csak sajnos ezt is évek múlva tudtam meg, nem nagyon szeretnek tájékoztatni minket.” (B. D. – para versenysportoló)

„Mindig volt egyéni tanrendem, ez nagyon nagy segítség volt. A határok ki voltak tolvá egy kicsit, nem úgy, mint a többieknek.” (B. Zs. – para versenysportoló)

4. diagram: A felsőoktatási, felnőttoktatási intézményben érzékelt hiányosságok

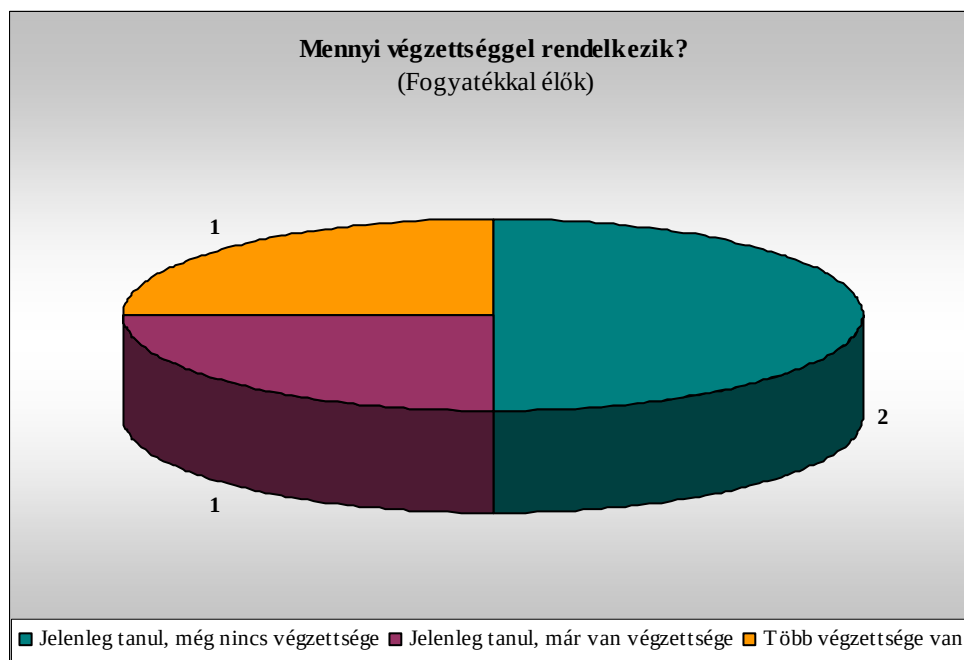
„Az egyetemek még mindig nem megfelelően akadálymentesítettek. Számos alkalommal kellett segítséget kérnem, hogy vigyenek fel a lépcsőn, nem tudtam volna egyedül hogy megoldani.”
(D. K. – para versenysportoló)

Láthatjuk, hogy a para versenysportolók olyan alapvető feltételeket szeretnének, amelyekkel jobban hozzá tudnának férni azokhoz az információkhoz, melyekkel tanulásuk sokkal hatékonyabb, könnyebb és eredményesebb lenne.

Felsőfokú végzettségek száma (para versenysportolók)

A felsőfokú végzettségek számát tekintve azt tapasztaltam az interjúk alkalmával, hogy a fogyatékkal élő versenysportolók sokkal többféle területen fognak bele tanulmányokba, mint az ép versenysportolók. A 4 megkérdezett para versenysportoló közül egy alany rendelkezik két diplomával és egy felsőfokú OKJ-s képzettséggel, egy személy van közülük, aki jelenleg másoddiplomáját készíti, de már van felsőfokú végzettsége, és ketten vannak, akiknek még nincs végzettségük, de tanulnak, közülük az egyik sportoló két felsőoktatási képzésében is részt vesz, a másik sportoló pedig most készíti diploma munkáját.

5. diagram: Felsőfokú végzettségek száma a para versenysportolóknál

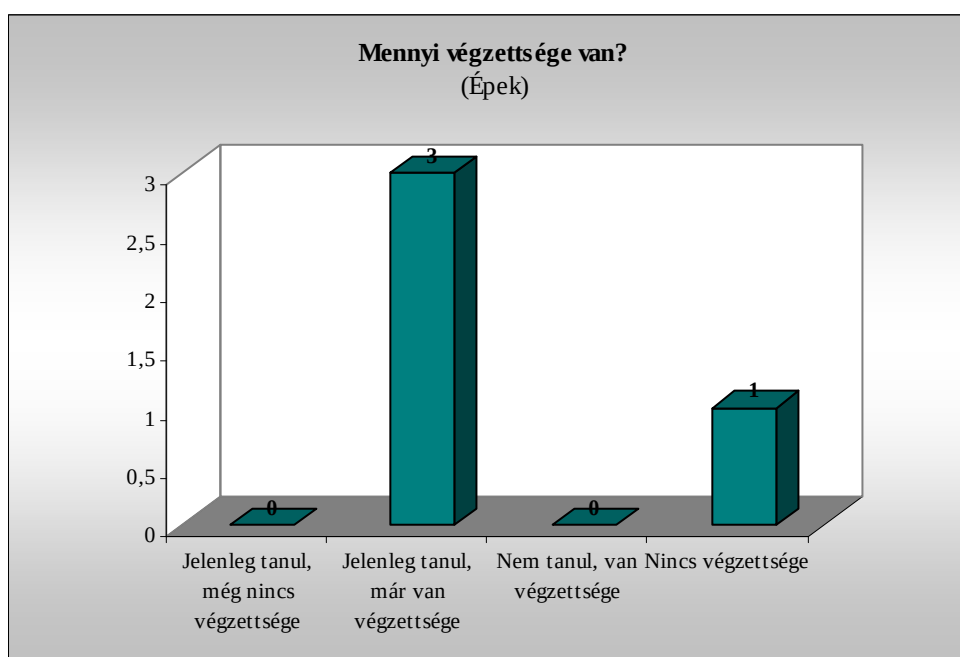
„A középiskolai tanulmányaim után elkezdtem az egyetemet, ott még van egy fél évem, mellette pedig, idő közben Nyíregyházán is elkezdtem egy másik szakot. Nagyon szeretem mind a kettőt, de a sport miatt halasztanom kellett néha.” (B. D. – para versenysportoló)

„Felsőfokú tanulmányaimat a szegedi egyetemen folytattam, ahol két szakot is elvégeztem egymás után. Miután Budapestre kerültem, azután pedig elkezdtem egy felsőfokú OKJ-s informatikai képzést is, mely azóta már kifizetődött, hiszen a mai napig informatikai területen is dolgozom.” (D. K. – para versenysportoló)

Felsőfokú végzettségek száma – ép versenysportolók

Az ép versenysportolóknál a felsőfokú végzettségek tekintve hasonló eredményeket kapunk, viszont azt elmondhatjuk, hogy ők kevesebb területen fognak bele tanulásba, a fogyatékkal élő versenysportolók emiatt úgy gondolják, hogy jobb több lábon élni. A megkérdezett 4 ép versenysportoló közül, egy személynek nincsen felsőfokú végzettsége, és ő nem is tervezi ennek elvégzését, hiszen számára úgy gondolja, bőven elegendő a sportágával kapcsolatosan elvégzett képzés (nem OKJ-s). Egy személy még tanul jelenleg OKJ-s képzésen, de ő már rendelkezik felsőfokú végzettséggel, és a másik két alany pedig szintén tanul jelenleg is, de már rendelkeznek felsőfokú végzettséggel.

6. Felsőfokú végzettségek száma (ép versenysportolók)

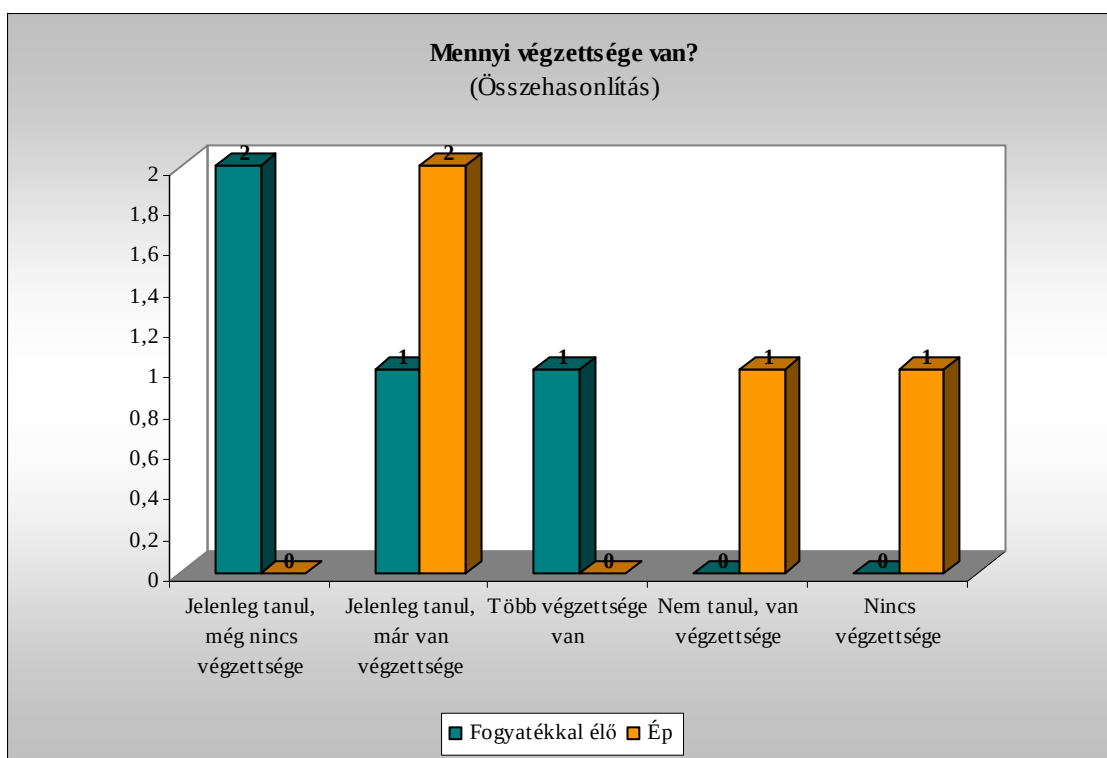
„Onnantól kezdve, hogy élsportoló lettem, nem volt idő semmilyen iskola elvégzésére, hiszen eléggé be volt határolva az idő számunkra.” (S. T. – ép versenysportoló)

„Tanítóként végeztem. Ezután olyan gondolatom volt, hogy esetleg külföldön jobban el tudnék helyezkedni, de sajnos ez megcáfolódott, ez után gondoltam úgy, hogy jobban járok, ha választok egy mester szakot, és ott tovább tanulok.” (Sz. P. – ép versenysportoló)

Összehasonlítás – Felsőfokú végzettségek száma - Para és ép versenysportolók

Elmondhatjuk, hogy a para versenysportolók, amennyiben elvégzik az elkezdett egyetemi tanulmányaikat, több felsőfokú végzettséggel fognak rendelkezni, mint az ép versenysportolók. A motivációk és a választás okait a következő diagram során elemzem, mely felfedi az itt feltett „miért?” kérdésre a választ.

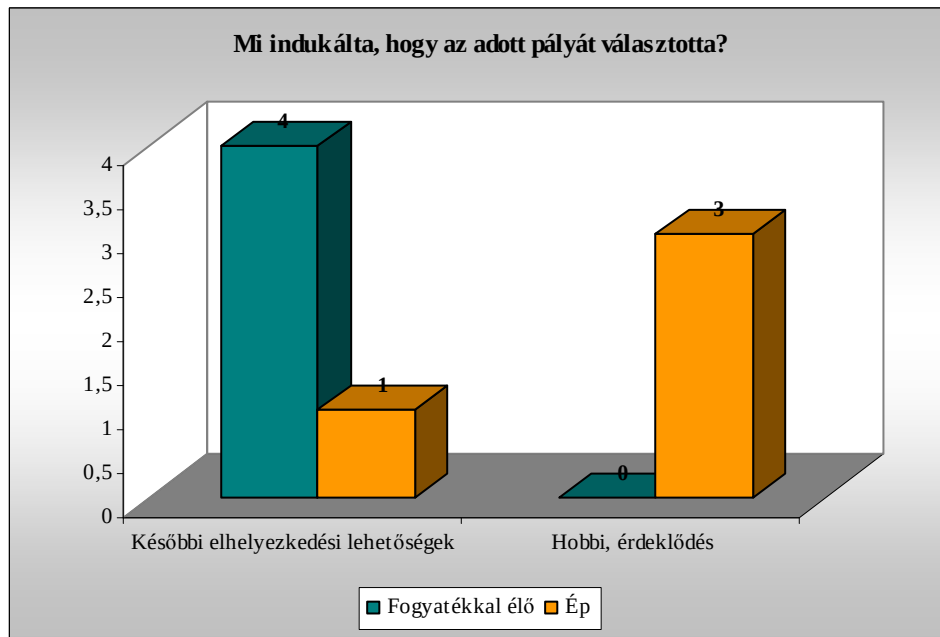
7. diagram: Para és ép versenysportolók felsőfokú végzettségeinek száma

Pályaválasztási motivációk

A tekintetben, hogy mi indukálta a pályaválasztásukat a megkérdezetteknek, szintén két részre oszlottak a megkérdezettek ismét a para sportolók táborára és az ép sportolók körére.

8. diagram: Pályaválasztási motivációk

Az ép versenysportolóknál egyértelműen az tapasztalható, hogy pályát hobbijuk, és érdeklődéseik alapján választanak vagy csak azért, mert „muszáj” továbbtanulni, nem pedig azért, hogy kiszélesítsék későbbi elhelyezkedési lehetőségeiket.

„Ahogy végeztem, nem jelentkeztem felsőoktatási intézménybe, mert nem tudtam volna bejutni nappalira, oda sima 4-essel nem vettek volna fel. Mivel nem volt a tanulás felé affinitásom, ezért a sportot folytattam, de katonaság után beiratkoztam a főiskolára, így munka mellett azt is csináltam.” (R. Gy. – ép versenysportoló)

„A Debreceni Hittudományi Egyetemen végeztem tanítói szakot. Utána próbáltam elhelyezkedni, de mivel nem nagyon sikerült, ezért beiratkoztam mester képzésre” (Sz. P. – ép versenysportoló)

Para versenysportolók esetében a pályaválasztás tudatos döntés, a megkérdezettek közül mindannyiak azt választották, hogy későbbi elhelyezkedésükre tekintettel választottak pályát.

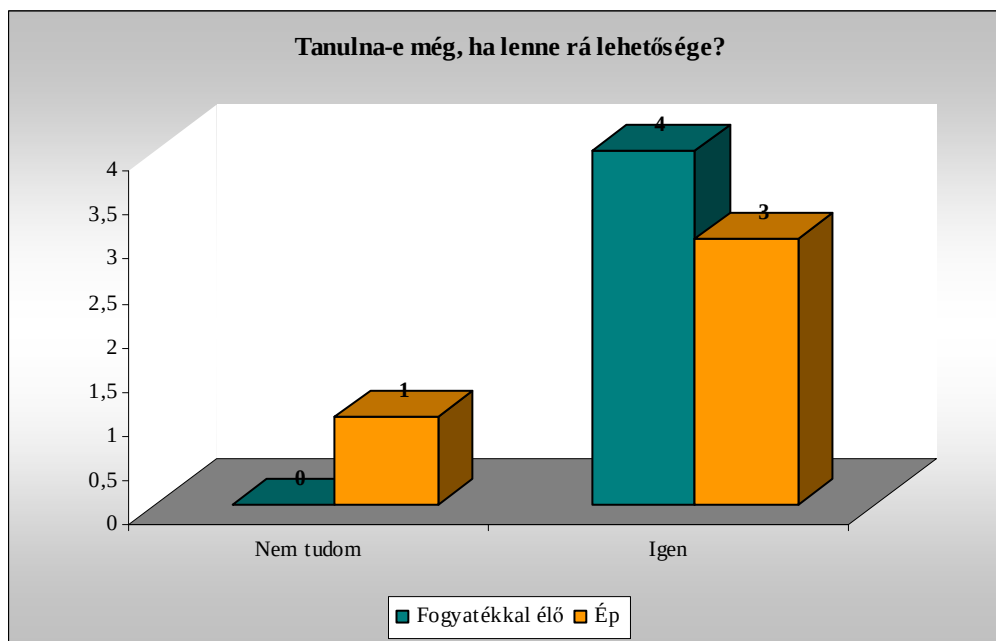
„A gimnáziumi tanulmányaim után jelentkeztem a Debreceni Egyetem történelem szakára, majd jelentkeztem a jogra, mert úgy gondoltam, hogy ezzel a munka világában sokkal jobban el fogok tudni helyezkedni.” (B. Zs. – para versenysportoló)

„Amikor megszereztem a két diplomámat úgy gondoltam, hogy elvégzek még egy OKJ-s képzést is, mert azzal sokkal jobban el fogok tudni helyezkedni a munkaerőpiacon.” (D. K.)

Tervezett tanulmányok

Ennél a kérdéskörnél arra szerettem volna rávilágítani, hogy a megkérdezettek tervezik – e, hogy a jövőben még tanulni fognak, ha igen, akkor milyen területen, és, ha nem, akkor miért nem, milyen okai vannak.

9. diagram: Tervezett tanulmányok

Az interjúk alapján egy alany kivételével mindenki azt mondta, hogy továbbtanulna, ha lenne lehetősége rá. Az ép versenysportolók a humán tudományok területén tanulnának tovább, a para versenysportolók mindegyike pedig egy edzői képesítést adó képzést végezne el, ha úgy hozná az élet.

„Terveim között a PhD szerepel, a sportpedagógia, illetve sportneveléssel is szeretnék foglalkozni, hiszen a testi nevelés a szellemi fejlődésre is pozitívan hat.” (Sz. P. – ép versenysportoló)

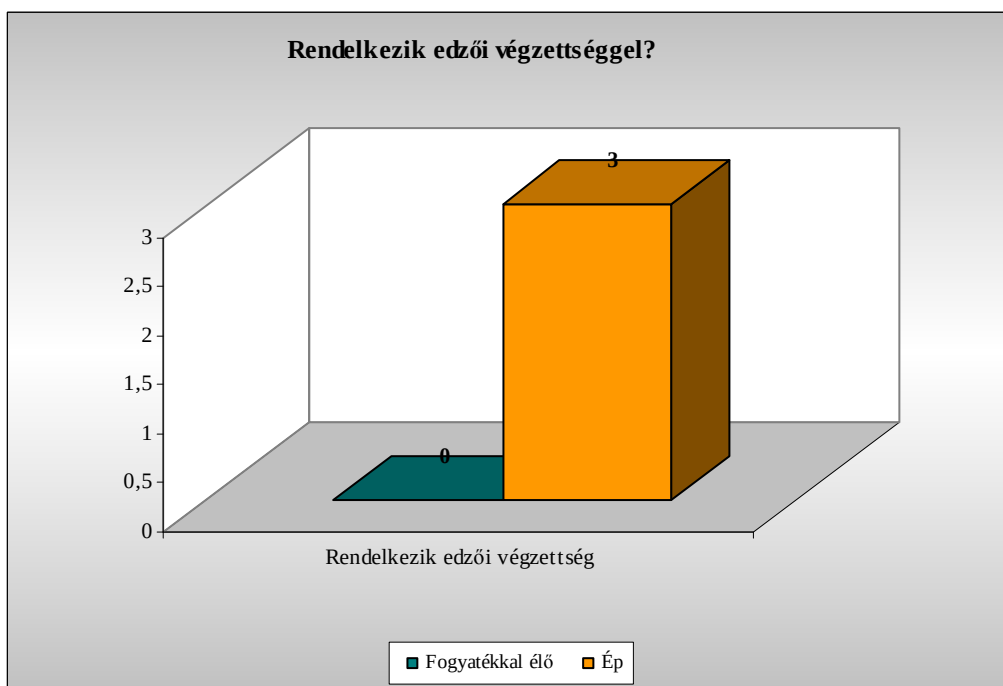
„Egy mester képzést még megcsinálnék, ha lenne rá lehetőségem.” (Cs. A. – para versenysportoló)

„Gondolkodtam az edzői képzéseken, de sajnos elég alacsony szintű a képzési szint és sajnos egyetemi diplomával rendelkező edzőknek sincs állása.” (D. K. – para versenysportoló)

Edzői végzettséggel rendelkezők aránya

Az edzői végzettség tekintetében elmondhatjuk, hogy a 4 megkérdezett ép sportolóból 2 rendelkezik vele, egy alany jelenleg végzi az edzői képesítést, hisz ez idáig nem volt elismert edzőképzés a sportágában, egy személy pedig nem is szeretné megcsinálni, mert nincs affinitása hozzá.

10. diagram: Edzői végzettséggel rendelkezők aránya – Para és ép versenysportolók

„Az edzősködés sose foglalkoztatott, kategorikusan kijelentem, hogy nincs érzékem a tanításhoz, sose éreztem hozzá semmi ambíciót. Volt olyan edzőm, akiből sugárzott a pedagógusi lény, és mindenkibe csak a jót látta meg, és megpróbálta kihozni belőlük a legjobbat, nekem talán nem lenne türelmem hozzá.” (K. K. – ép versenysportoló)

„Egy sportág létjogosultsága az, amikor egy államilag elismert főiskolán van szakember képzés. Ebben a sportágban eddig nem volt kötelező, hogy rendelkezzen egy edző ilyen képzéssel, most értünk el idáig, hogy szükség van már rá.” (R. Gy. – ép versenysportoló)

Para sportolók esetében a 4 megkérdezett alany közül egyikőjüknek sincs edzői képesítése, közülük ketten meg szeretnék csinálni, de úgy vélik, nem tudnának elhelyezkedni vele, hisz a para sport még nem olyan elterjedt, egy személy úgy érzi, hogy nem rendelkezik az edzősködéshez szükséges kellő türelemmel, egy személy pedig nem tudja.

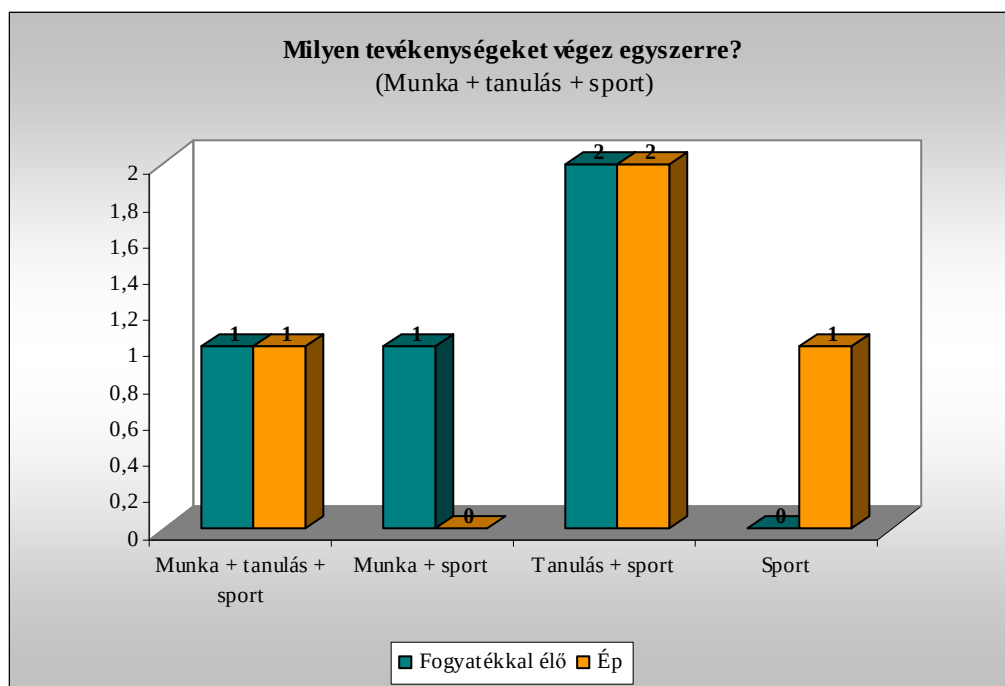
„Úgy éreztem, hogy a joggal később jobban lehet majd kezdeni valamit. Azt mondják, sokkal jobb tanácsokat tudok adni, jó lennék edzőnek. Gondolkodok rajta, hogy meg fogom csinálni az edzői képzést is, szeretném majd átvenni a válogatottak edzését.” (B. Zs. – para versenysportoló)

„Úgy gondolom, hogy az edzősködéshez nem nagyon lenne türelmem, de mindenképpen a sport területén szeretnék ténykedni.” (B. D. – para versenysportoló)

Egy időben végzett tevékenységek

Egy kívülállónak, aki nem versenysportol, szinte hihetetlen, hogy lehet egyszerre dolgozni, sportolni és tanulni. Pedig van rá példa, nem is egy.

11. diagram: Egy időben végzett tevékenységek

A felmérésem alapján elmondhatjuk, hogy az egy időben végzett tevékenységek tekintetében kiemelkedőbbek a para versenysportolók, ha nem sokkal, akkor is. Ez azért érdekes, ha látjuk, és tudjuk a para sport velejáróit is. Egy valamilyen fogyatékossgal rendelkező para versenysportolónak minden tevékenység kétszer annyi időt vesz igénybe, a középületek, utak, lakóházak nem megfelelő akadálymentesítése miatt. Mégis képesek olyan teljesítményre, mint

az ép versenysportolók. Azonban a para versenysportolók helyzete más téren is akadályozott, hiszen nem kapnak megfelelő támogatást ahhoz, hogy csak és kizárólag a versenysportra tudjanak koncentrálni.

„A sport mellett dolgozni nem lehet, legalább annyit kéne segíteniük a támogatóknak, hogy fel lehessen készülni a versenyekre.” (B. Zs. – para versenysportoló)

Nagyon nehéz bármit is csinálni a sport mellett, ha azt szeretnénk, hogy megfelelően felkészültek legyünk. Külföldön teljesen más a helyzet, ott profi szinten csinálják, csak azzal foglalkoznak, külön orvosi stáb van, egy komplett csapat készíti fel a versenyzőket, megvan a finanszírozási háttér, hogy normális munkát tudjanak végezni, és a para sportolóknak ne kelljen azon gondolkodniuk, hogy miből fognak megélni a következő hónapban. Ezek olyan dolgok, amik hozzátartoznának, hogy nyugodt körülmények között felkészüljünk. Nagyon nehéz itt Mo-on bármit is elérni, hiszen ha valamiért szólunk, akkor az a válasz, hogy „abba lehet hagyni”. Amikor viszont jön az eredmény, akkor jön az, hogy ők mennyit segítettek. Az edzőmet mi fizetjük, egy fillérjükbe nem kerül, hogy ő edz engem.” (B. D. – para versenysportoló)

„Mi ünnep és szabadnapok nélkül dolgozunk, nincs behatárolt időmennyiség a napok folyamán, mert amikor jönni kell, akkor jönni kell. Ha rossz az idő, nem olyanok a körülmények, akkor máskorra kell tennünk az edzést. Volt, hogy szenteste vagy szilveszterkor játszottunk meccset, a sport mellett nincs időnk semmire.” (S. T. – ép versenysportoló)

Akad példa arra is a megkérdezett ép versenysportolók közül, akik szinte megszámlálhatatlan dolgot végeznek a sport mellett, a sportért.

„Most vállalkozást vezetek, vezetek egy klub hálózatot, és a szövetségen belül a szakág vezetője vagyok, válogatott edzőként viszem ki a versenyekre az embereket.

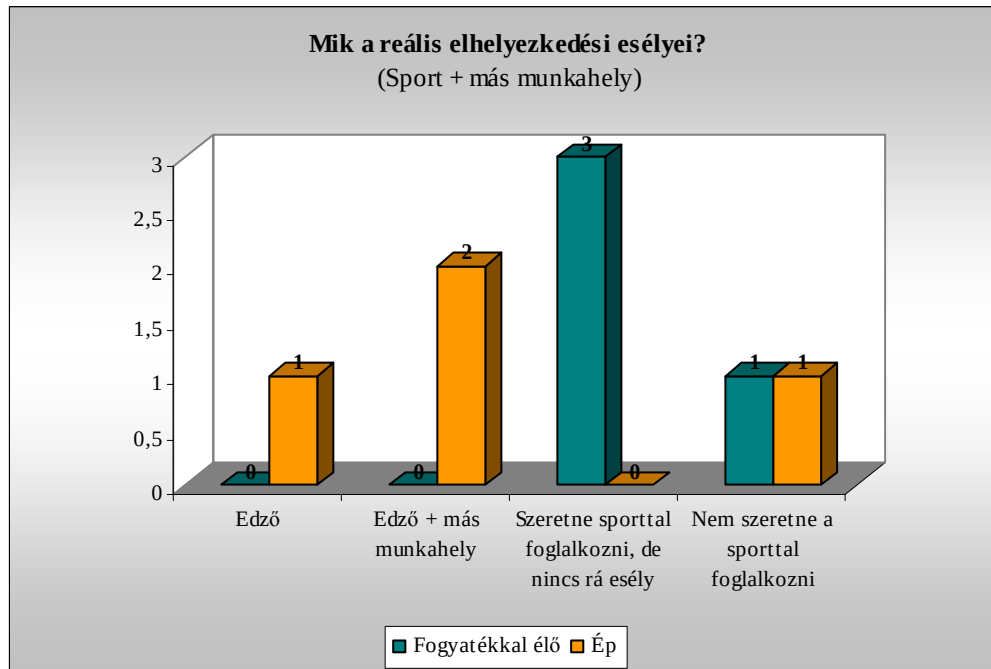
Feladatom továbbá versenyek rendezése, nagyobb versenyeken szakmai tanácsadás. A munkámmal és a céljaimmal egy sikeres, boldog ember vagyok, mert az a munkám és a megélhetésem is, amit szeretek: a sport. A gyerekeknél nagyon nagy szerepe van a társadalomba való beilleszkedésnél, hogyan kezelje a konfliktusokat, helyzeteket. A sportnak pedagógiai eszköze is van, csak nem élnek vele.” (R. Gy. – ép versenysportoló)

Későbbi jövőtervek, reális elhelyezkedési lehetőségek

A diagram eredményei szintén azt vázolják föl, amit az előző pontokban kirajzolódni látszik, hogy a fogyatékkal élő versenysportolók helyzetüket úgy ítélik meg, hogy a sport területén nem tudnának elhelyezkedni, ezért az edzősködést később, csak kiegészítő tevékenységként

kívánják művelni. Az épek tekintetében az edzősködés egy személy kivételével, mindannyiuknál a jövőterveikben szerepel.

12. diagram: Későbbi jövőtervek, reális elhelyezkedési lehetőségek

6. Összefoglalás

Összefoglalni egy ilyen érdekes, és sokrétű témát nem egyszerű, de az biztos, hogy az interjúk elkészítése során bebizonyosodni látszódott számomra Csótai József megállapítása, miszerint: *„A modern társadalomban élő ember napjainkban egyre hajlamosabb elfelejtkezni arról az évmilliók alatt kialakult meghatározottságról, hogy a természet feletti győzelmének alapvető feltétele, eszköze az emberi test, a fizikai aktivitás volt, s minden ellentmondás ellenére az ma is.”* (Csótai, 1986:21) Ezt tapasztalhatjuk a para versenysportolóknál is, hisz számukra egy verseny nemcsak egy megmérettetés, hanem küzdés az életben őket érő diszkriminációval szemben.

Három hipotézisem közül egy megcáfolódott, hiszen nem igaz, hogy a para versenysportolók alacsonyabb végzettséggel rendelkeznének. Idejüket jól beosztják, a sport, és az élet megtanította őket a kitartásra és az erőre, mely mozgatórugói az előrelépésnek és a fejlődésnek. A második hipotézisem, miszerint az ép versenysportolók a sporthoz kapcsolódó képzéseket részesítik előnyben, beigazolódott, valamint harmadik hipotézisem is, hogy a fogyatékkal élő versenysportolók a szerint választanak pályát, hogy minél jobban el tudjanak később helyezkedni. Az interjúk alkalmával számos olyan problémakör és érdekes gondolatmenet vetődött föl, amik úgy gondolom, hogy érdekes támpontjai lehetnének egy esetleges következő kutatásnak. Sajnos a terjedelem rövidsége miatt számos értékes gondolat nem kerülhetett bele a dolgozatomba, de egyet mégis kiemelnék, mely fémjelzi a versenysportolók szemléletét. Megkérdeztem tőlük, hogy mit gondolnak, mi volt eddigi életük sikerfaktora. Egyik paralimpikon így fogalmazott: *„Ha valaki megkérdezné, hogy mi volt eddig életem sikerfaktora, akkor azt mondanám, hogy az, hogy meg kellett tanulnom segítséget kérni, hogy a fizikai akadályokat le tudjam küzdeni.”* (D. K.) Úgy gondolom, hogy ez mindent elmond, mennyire szükségük van az őket támogató környezetre, hiszen a felemelkedésükhöz szükség van egy tartó pillérre, ami, ha meginognak alátámasztja őket. Ugyanarra a kérdésre egy ép versenysportoló így válaszolt: *„Európai ranglista első helyén álltam, de soha nem tudtam Európa bajnok lenni. Ma már, edzőként tudom, hogy azért, mert már akkor is többet adtam magamból, mint magamnak. A sport továbbvitele csak így érhető el, hogy sokszor feláldozzuk saját sikereinket a jövő nemzedék tanítása miatt, hisz így átélni egy győzelmet még nagyszerűbb, mint úgy. Győzelmet a elkeseredettség, a fáradtság, a jó és rossz pillanatok, a vereség felett, és győzelmet saját magunk felett.”* (R. Gy.)

7. Bibliográfia

ANDRÁSNÉ DR. TELEKI Judit (2002): Fogyatékkal élő hallgatók a felsőoktatásban. In RAJNAI Nadinka (szerk.): Tanácsadás az esélyegyenlőségért. Letöltés helye, ideje:

http://www.feta.hu/sites/default/files/Tanacsadas_az_eselyegyenlosegert.pdf, 2012.11.23.

11.15 h., 8-11.p.

BABBIE, Earl R. (2008): A társadalomtudományi kutatás gyakorlata. Budapest, Balassi Kiadó.

BÁNFALVY Csaba (2008): A mai integrációs folyamatok és azok előzményei. In BÁNFALVY Csaba (szerk.): Az integrációs cunami. Tanulmányok a fogyatékos emberek iskolai és társadalmi integrációjáról. [Az ELTE BGGYFK és az ELTE Eötvös Kiadó közös tankönyvsorozata sorozat 1. kötet.] Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 11-65.p.

BENCZÚR Miklósné (2003): Az egészséges életmódra nevelésről, a testnevelésről és a tanügyi szabályozásról. In BENCZÚR Miklósné (szerk.): Adaptált testnevelés és sport. [1. kötet.] Budapest, Gyermek-, és Ifjúsági Sportminisztérium, 17-33.p.

BENCZÚR Miklósné (2003): Mozgáskorlátozott tanulók adaptált testnevelésének tanítása és sportági felkészítése. In BENCZÚR Miklósné (szerk.): Adaptált testnevelés és sport. [1. kötet.] Budapest, Gyermek-, és Ifjúsági Sportminisztérium, 53-97.p.

CSÓTAI József (1986): Egyetemi hallgatók viszonyulása a testnevelés és sport felfrissülést biztosító hatásához. In DR. NAGYKÁLDI Csaba (szerk.): A hazai sportpszichológia aktuális kérdései. Miskolc, Nehézipari Műszaki Egyetem, 21-24.p.

Eötvös Lóránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar (2010): Dokumentumok. Letöltés helye, ideje:

http://www.barczi.hu/letoltesek/szabalyzatok/eu_fogy_strat.pdf, 2012. 02. 15. 14.17 h.

FARKAS Miklós (2003): Hallássérült gyermekek és fiatalok testkultúrára nevelés és sportja. In BENCZÚR Miklósné (szerk.): Adaptált testnevelés és sport. [1. kötet.] Budapest, Gyermek-, és Ifjúsági Sportminisztérium, 97-129.p.

Felsőoktatási Tanácsadás Egyesület (2002): Tanácsadás az esélyegyenlőségért. Letöltés helye, ideje:

http://www.feta.hu/sites/default/files/Tanacsadas_az_eselyegyenlosegert.pdf, 2012.11.23. 11.15 h.,

FONYÓ Attila (2003): Fogyatékkal élők a felsőoktatásban: egyenlőtlen pályák. Letöltés helye, ideje:

http://magyarnarancs.hu/konyv/fogyatekkal_elok_a_felsooktatásban_egyenlotlen_palyak-60687, 2012.11.23. 11.05 h.

HORVÁTHNÉ NÓTH Edit (2009): Fogyatékossgal élő emberek szak – és felnőttképzése. Letöltés helye, ideje:

<http://mek.oszk.hu/10000/10006/10006.pdf>, 2012.11.23. 10.00 h.

KASSAI László (1988): Köszöntők. In DR. NAGYKÁLDI Csaba (szerk.): A hazai sportpszichológia aktuális kérdései. Budapest, Testnevelési Főiskola, 3-5.p.

KISS István (2002): Az esélyegyenlőség megteremtésére vonatkozó trendek a felsőoktatás terén. In RAJNAI Nadinka (szerk.): Tanácsadás az esélyegyenlőségért. Letöltés helye, ideje:

www.feta.hu/sites/default/files/Tanacsadas_az_eselyegyenlosegert.pdf, 2012.11.23. 11.15 h., 11-14.p.

KÓSA – BODA Veronika (2012): A speciális igények speciális ellátást igényelnek. Letöltés helye, ideje:

http://www.webbeteg.hu/cikkek/sport_egeszseg/13577/a-paralimpikonok-sportorvosa, 2012.11.23. 11.25 h.

KÓSA – BODA Veronika (2012): Száznál is több kategóriában versenyeznek. Letöltés helye, ideje:

http://www.webbeteg.hu/cikkek/sport_egeszseg/13577/a-paralimpikonok-sportorvosa,

2012.11.23. 11.27 h.

LAKI Ildikó (2011): Fogyatékos fiatalok oktatási integrációja. Letöltés helye, ideje:

http://www.socio.mta.hu/dynamic/fogyatekos_fiatatok_oktatasi_integracioja.pdf, 2012.11.23.

11.20 h.

LOY W. JR., John (1974): A sport természete: meghatározási kísérlet. In SCHILLER János (szerk.): Sportpszichológia. [II. kötet.] Budapest, Magyar Testnevelési Főiskola Tankönyvkiadó, 38-57.p.

LÜSCHEN, Günter (1974): Sportszociológia. In SCHILLER János (szerk.): Sportpszichológia. [II. kötet.] Budapest, Magyar Testnevelési Főiskola Tankönyvkiadó, 68-81.p.

LYM HIUN Jin (2002): A fogyatékos hallgatók beilleszkedésének kérdései a felsőoktatási intézményekben. In RAJNAI Nadinka (szerk.): Tanácsadás az esélyegyenlőségért. Letöltés helye, ideje:

http://www.feta.hu/sites/default/files/Tanacsada_az_eselyegyenlosegert.pdf, 2012.11.23.

11.15 h., 19-21.p.

Magyar Paralimpiai Bizottság (2010): A fogyatékkal élők sportjának története. Letöltés helye, ideje:

<http://www.utanpotlassport.hu/category/parasportok/a-fogyatekosok-sportjarol/>, 2012.11.23.

11.10 h.

NÉMETH Petra (2012): Oktatás és munkavállalás a látássérültek aspektusából. Az integrált és szegregált tanulási és munkavállalási lehetőségek összehasonlítása [szakdolgozat]. Debreceni Egyetem, Debrecen.

SCHÜTTLER Tamás (2006): A sportteljesítmények révén a fogyatékos ember is el tudja magát fogadtatni a társadalommal. Letöltés helye, ideje:

http://www.beszed.hu/szemle/a_sportteljesitmenyek%20reven_a_fogyatekos_ember_is_el_tudja, 2012.11.23. 11.00 h.

STULLER Gyula (1986): Motivációs vizsgálat az egészségnevelés szolgálatában. In DR. NAGYKÁLDI Csaba (szerk.): A hazai sportpszichológia aktuális kérdései. Miskolc, Nehézipari Műszaki Egyetem, 11-17.p.

SÜLE Ferenc (1988): A mélylélektani megközelítés jelentősége a sportpszichológiában. In DR. NAGYKÁLDI Csaba (szerk.): A hazai sportpszichológia aktuális kérdései. Budapest, Testnevelési Főiskola, 134-147.p.

SÜLE Ferenc (1986): Sportolók pszichoterápiás felkészítése a csúcsteljesítményre. In DR. NAGYKÁLDI Csaba (szerk.): A hazai sportpszichológia aktuális kérdései. Miskolc, Nehézipari Műszaki Egyetem, 78-85.p.

WEISZ Ildikó (2003): Vak tanulók testnevelése és sportoktatása, sportági felkészítés és diáksport. In BENCZÚR Miklósné (szerk.): Adaptált testnevelés és sport. [1. kötet.] Budapest, Gyermek-, és Ifjúsági Sportminisztérium, 149-165.p.

8. Mellékletek

Interjúkérdések para versenysportolók számára

1. Demográfiai adatok? (nem, kor, lakhely)
2. Sérülése veleszületett-e vagy szerzett?
3. Milyen a családjával a kapcsolata, segítették – e Önt sportpályafutása, tanulmányai során?
(lelkiileg, anyagilag)
4. Fogyatékossága miatt érte – e már bármilyen atrocitás?
5. Érte – e hátrányos megkülönböztetés tanulmányai során?
6. Milyen iskolában tanult?
7. Mennyire volt akadálymentesített a környezet?
8. Milyen hiányosságokat észlelt a tanulmányai során a felnőttoktatási, felsőoktatási intézményben?
9. Milyen pozitívumokat észlelt a tanulmányai során a felnőttoktatási, felsőoktatási intézményben?
10. Milyen típusú és mennyi végzettséggel rendelkezik?
11. Rendelkezik-e edzői végzettséggel?
 - Ha nem rendelkezik, szeretné-e megcsinálni?
12. Az egyetemre, felnőttoktatási intézménybe való jelentkezéskor mi motiválta, hogy az adott szakot válassza?
13. Tanulna-e még, ha lenne rá lehetősége?
14. Milyen elhelyezkedési lehetőségei vannak?
15. Dolgozott-e már valahol, jelenleg dolgozik-e, ha igen, milyen területen?
16. Jelenleg milyen tevékenységeket végez egy időben? (sport, tanulás, munka)
17. Hogyan jött az életébe a sport?
18. Miben járult hozzá a sport a személyiségfejlődéséhez?
19. Összeegyeztethető volt-e a sport a tanulással?
20. Hogyan látja a para versenysport jelenlegi helyzetét?

Interjúkérdések ép versenysportolók számára

1. Demográfiai adatok? (nem, kor, lakhely)

2. Milyen a családjával a kapcsolata, támogatták-e versenysportolói karrierjét?
3. Milyen típusú és mennyi végzettséggel rendelkezik?
4. Rendelkezik-e edzői végzettséggel?
 - Ha nem rendelkezik, szeretné-e megcsinálni?
5. Az egyetemre, felnőttoktatási intézménybe való jelentkezéskor mi motiválta, hogy az adott szakot válassza?
7. Tanulna-e még, ha lenne rá lehetősége?
8. Milyen elhelyezkedési lehetőségei vannak?
9. Dolgozott-e már valahol, jelenleg dolgozik-e, ha igen, milyen területen?
10. Jelenleg milyen tevékenységeket végez egy időben? (sport, tanulás, munka)
11. Hogyan jött az életébe a sport?
12. Miben járult hozzá a sport a személyiségfejlődéséhez?
13. Összeegyeztethető volt-e a sport a tanulással?
14. Hogyan látja a para versenysport jelenlegi helyzetét?